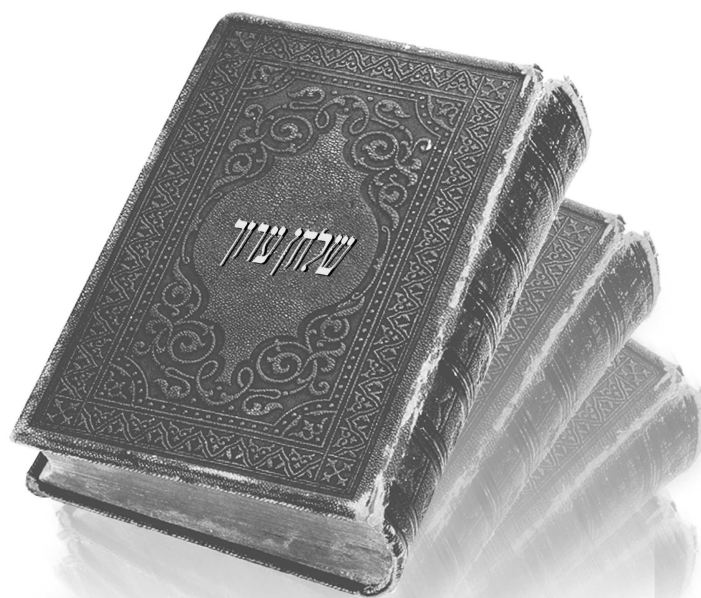

קנין הלכה

2

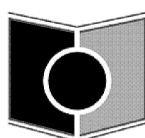
מראי מקומות

מס' 36

חודש אייר תשע"ו

יו"ד הלכות בשר בחלב

סימן צט

Dirshu
דרשו ד' ועוזו
קרן עולמית לחינוך
ועידוד לימוד התורה

קנין הלכה

לתשומת לבכם: במראי מקומות אלו הושקע עמל רב. אין להעתיק, לצלם וכד' ללא קבלת אישור בכתב מ"דרשו"

ציונים לדברי הפמ"ג
שנכללים בחומר הנלמד בחודש אייר תשע"ו

סימן צט

סעיף א

מ"ז ס"ק א עד וקשיא לי טובא
ש"ד ס"ק א עד כתב המנחת יעקב, ס"ק ב

סעיף ג

ש"ד ס"ק ד

סעיף ד

מ"ז ס"ק ה

סעיף ה

מ"ז ס"ק ט

ש"ד סוף ס"ק ז מד"ה כתב הכנה"ג עד הסוף, ס"ק טו

סעיף ו

מ"ז ס"ק יב עד ד"ה ומדי, ומד"ה וראוי עד ד"ה אם, ס"ק יג
ש"ד סוף ס"ק יז, יט, כא

סעיף ז

מ"ז ס"ק טו מד"ה ע"כ תירץ הטז עד הסוף

קנין הלכה

מראי מקומות

סימן צמ

סעיף א

גמ' חולין דף צח. אמר ר"ח בר אבא אמר ריב"ל וכו' עד ע"כ מאן דאמר במאה סבר בשר בהדי בשר משערינן והו"ל במאה.

מקור הדין של השו"ע הוא בר"ש פ"ה תרומות מ"ט וברא"ש פרק גיד הנשה סי' ל שכתבו ע"פ הירושלמי, דעצמות האיסור מצטרפין עם ההיתר לבטל את האיסור, והיינו דכיון שהעצמות עצמן אינן אוסרות, לכן חשיבי הן עצמן כחלק מן ההיתר הנמצא בקדירה ומצטרפין להיתר.

והקשו הראשונים דהא בגמ' חולין [דף צח:] איתא דמאן דאמר בכל איסורין שבתורה בשישים, סבר דבשר ועצמות [של הזרוע של איל נזיר] בהדי בשר ועצמות [של איל הנזיר] משערינן, וא"כ מבואר שעצמות האיסור מצטרפות עם האיסור ואוסרות, וכ"ש שאינן מצטרפות עם ההיתר. ונאמרו בזה כמה תירוצים בראשונים:

א. הר"ש והרא"ש כתבו שהגמ' בחולין אינה אלא לסימנא בעלמא ואסמכתא בעלמא היא, ולכן אין ללמוד מזה להלכה שעצמות האיסור יצטרפו לאיסור, וכן כתב הרשב"א בתורת הבית [בית ד שער א].

ב. הרא"ה [בית ד שער א] והר"ן בפרק גיד הנשה [דף לה בדפי הרי"ף] כתבו דעצמות הזרוע שאני, שהן אוסרות משום המוח שבהן ומשום רכותן, ולכן יוצא מוהל מהן. [אמנם בעצמות יבשות או שאר קליפות יבשות גם הר"ן מודה שמצטרפין עם ההיתר].

ונמצא דיש נ"מ להלכה בין הר"ש, הרא"ש והרשב"א לבין הרא"ה והר"ן בעצמות כעין עצמות הזרוע, דלפי הר"ש והרא"ש מצטרפות הן להיתר, ולפי הרא"ה והר"ן מצטרפות הן לאיסור.

להלכה: השו"ע כתב בסתמא כהר"ש והרא"ש, והש"ך [ס"ק א] החמיר כהרא"ה והר"ן שהחמירו בעצמות רכות, וכן נקט הגר"א [סוס"ק א]. וכתב הפמ"ג [ש"ד ס"ק א] דיש להבחין בזה בין עצם רכה שנפלה לאינו מינו דיש להחמיר, ובחפסד מרובה המיקל לא הפסיד, לעצם רכה שנפלה למינו דהמיקל אף בחפסד קצת אין גוערין בו, ואפילו לצרפה בהדי ההיתר יש לצדד. והחכמת אדם [כלל נב דין א] כתב להחמיר כהש"ך, ולא היקל בחפסד מרובה.

[אמנם בר"ש וברא"ש מבואר שעצמות רכות ממש כמו ראשי כנפיים וסחוסים יש לאסור (וכן הביא היר"ד סוס"ק ב). עוד מבואר מדבריהם שהמוח שבעצמות נידון כבשר, והובא דין זה של המוח שבעצמות בשו"ע בסעיף זה].¹

ביאורים והערות

1. תוספת עיון

בטעם הא דעצמות האיסור אינן אוסרות, כתב הט"ז [ס"ק א] דהוא משום שאינן בני אכילה ולכן אינן בכלל האיסור. והרמב"ם [פ"ד מאכלות אסורות הי"ח] כתב דהאוכל עצמות או קרניים או עור של נבילה וטריפה ה"ז אסור, אך אינו לוקה. וכתבו הב"ח [שו"ת סי' קלז] והצל"ח [חולין דף פט:] שאיסור זה הוא מדרבנן. והאחיעזר [ח"ג סי' לג אות ה], וכן החזו"א [בכורות סי' טז ס"ק טז] כתבו שהרמב"ם איירי בעצמות רכות. [עיי' חזו"א (שם) שדימה איסור זה לחצי שיעור, אך אח"כ כתב שהאיסור הוא מדרבנן וצ"ע לשו"ע (סי' פז ס"ז) שהובא בו הדין שבגמ' (דף קיד.) דהמבשל עצמות בחלב פטור, וכן האוכל את התבשיל הזה פטור].

ובטעם הא דהעצמות מצטרפות להיתר מצינו באחרונים ביאורים שונים:

(א) הט"ז [ס"ק א] כתב שהטעם של האיסור מתפשט גם בעצמות, והוסיף דיש בהן לחלוחית לבלבל האיסור. ועיי' פמ"ג [מ"ז ס"ק א] שביאר כוונתו, שהלחלוחית שבעצם מבטלת את האיסור הנבלע בעצם. [והא דאין הלחלוחית הזו אוסרת, כתב הפמ"ג בשם הפרי תואר והכו"פ דאין זה טעם חשוב ולכן אינו אוסר].

וכתב הפמ"ג דלפי מהלך זה, אם יהיו בתוך הקדירה חרסים או קליפי ביצים אין הם מצטרפין לבטל, שהרי אין בהן לחלוחית. [והש"ך

קנין הלכה

מראי מקומות

צירוף המוח שבמצוות

עיי' פמ"ג [ש"ד ס"ק א] שכתב דהמוח שבמצוות מצטרף אף אם העצם סתום מכל צד, ומשערין כנגד כולו אף אם לא נחסר ממנו אלא קצת, וכמו בכל חתיכה שמשערין בכלולה משום דלא ידעין כמה טעם נפק מינה.

בענין מש"כ השו"ע שגוף הקדירה אינה מצטרפת לא עם האיסור ולא עם ההיתר, עיי' פמ"ג [מ"ז ס"ק א] שהביא קושית הפוסקים למה אין מצרפין את הקדירה עצמה לשישים, ואילו העצמות שבקדירה מצטרפות לשישים. [עצמות ההיתר לכו"ע, ולענין עצמות האיסור עיי' לעיל שהבאנו דברי הראשונים בזה]. והביא שני תירוצים בזה:

א. הפרישה [אות ב] כתב די"ל דהקדירה שבעה מבללוע דכבר בלעה בבישולים קודמים, ויש לחוש שמא לא נבלע בה כלל מהאיסור, ואף בקדירה חדשה שאין טענה זו קיימת לא פלוג רבנן.

ב. הפרי תואר תירץ שקדירה שאני, שאינה מוקפת בתבשיל מכל צד, ומבחוץ היא מגולה, ולכן יש לחוש שמא נתפשטה בה פליטת האיסור בשוה, משא"כ העצמות שהן בתוך הקדירה. וכתב דלפ"ז אם יהיו בתוך הקדירה חרסים, יצטרפו לשישים להתיר התבשיל.

שיטת הרמ"א

הרמ"א מביא דיש מחמירים שעצמות האיסור אינן מצטרפות לא לאיסור ולא להיתר, אך עצמות ההיתר מצטרפות להיתר, וכן מבואר בדרכי משה, ומקורו בהגהות שער דורא [ס' מ אות ג] בשם האו"ז. ועיי' בחוות דעת [סעיף ב] שכתב דשיטה זו צריכה ביאור, דממ"ג, אם העצמות אסורות יצטרפו נמי לאיסור, ואם אינן אסורות למה לא יצטרפו להיתר, ועיי"ש מש"כ לבאר בזה. והפמ"ג [ש"ד ס"ק ב] כתב דאפשר שהטעם הוא שלא יבואו למטות ולהתיר גם כשבשיל את העצמות עם האיסור תחילה קודם שנפלו לקדירה [דבזה אמרינן להלן סעיף ב]. אמנם בספר בדי השולחן הביא מלשון האו"ז שמבאר דרק בתורת חומרא אמרינן דאין העצמות מצטרפות להיתר, אך מן הדין הן מצטרפות. וז"ל האו"ז [פסקי ע"ז סוס"י רעז] אע"ג דמשמע להיתרא, ואם שום אדם יתיר לא עבר על דברי חכמים, אבל אין נכון להקל כולי האי עכ"ל, ומבואר שאין כאן איסור מן הדין.

דין הגעלה בעצמות שבלעו איסור

עיי' ט"ז [ס"ק א] וש"ך [ס"ק ג] שהביאו את קושית הב"ח, דלפי פסק הרמ"א [ס' צח ס"ה] שכלי חרס נעשה נבילה אף אם לא בלוע בו אוכל אחר, א"כ נימא שהעצם המחוברת בחתיכת הבשר ודבוקה בו תיעשה נבילה כשנפלה לתבשיל מדין איסור דבוק. ותירצו ה"ז והש"ך שדינו של הרמ"א דהכלי עצמו נעשה נבילה נאמר רק בכלי חרס, שא"א להגעילו ולהפליט ממנו את הבלוע, משא"כ בעצמות שיש להם הגעלה כדמצינו בשו"ע [או"ח ס' תנא ס"ח] דכלי עצם יש להם הגעלה. ועיי' בספר יד יהודה שלמד מדבריהם דגם כשהעצם עדיין לחה אפשר להגעילה ולפלוט ממנה איסור שנבלע בה, [ולא אמרינן דכל זמן שהעצם לחה דינה כאוכל שא"א להגעיל ממנו את הבלוע בו].

ביאורים והערות

(ס"ק א) כתב דקליפי ביצים מבטלין האיסור.

(ב) אופן אחר הביא הפמ"ג שם, די"ל דאכן אין בעצם שום לחלוחית, אלא דמ"מ הטעם של האיסור מתפשט בתוכה, ואמנם הדבר צ"ע דנהי שהטעם מתפשט בתוכה, מ"מ העצם עצמה אינה מבטלת אותו, דהוא כעץ יבש והוי כמונח בקופסא, וא"כ יש לחוש שאח"כ יצא הטעם הזה ויאסור. וכתב הפמ"ג בשם הפרי תואר, דכיון שהטעם הנכנס הוא משהו בעלמא, אין בכוחו אח"כ לצאת מהעצם ולאסור. [וסובר הפרי תואר שאיסור משהו אינו יוצא גם מכלי, אלא רק מאוכל].

וראה להלן [סעיף ד] בדין צירוף הקדירה עצמה לשישים, דמאי שנא מעצמות האיסור.

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף ב

מקור הדין הוא בר"ש פ"ה תרומות סוף מ"ט, וברא"ש פ' גיד הנשה סי' ל, והטעם שמשערין גם בעצמות הוא משום דחיישינן שמא קודם הבישול היתה חתיכת הבשר גדולה יותר, ונתמעטה בבישול ונבלעה בעצמות, כן מפורש בר"ש וברא"ש שם, וכן הוא בטור. וכתב הב"ח שלפי טעם זה, אם יודע מה היה שיעור החתיכה קודם הבישול א"צ לשער בעצמות. ועיין פמ"ג [מ"ז סוס"ק א] דכל זה הוא להראשונים דס"ל דלא אמרינן חתיכה נעשית נבילה, אך לדידן דקיי"ל חג"נ צריך לשער גם את העצמות אף כשיודע מה היה שיעור החתיכה קודם הבישול, שהרי מי הבישול נעשו נבילה ונבלעו בעצמות ונמצא שהוכפל עתה שיעור הבישול ומשערין בבשר עצמו וגם בעצמות שבלעו את מי הבישול. [והוסיף הפמ"ג דאף שטעם האיסור היוצא מהבשר וטעם מי הבישול היוצא מהעצמות אינם שווים, מ"מ דנים הכל כבשר נבילה, ומצרפין הבשר והמים להצריך שישים כנגד שניהם].

סעיף ג

מקור הדין של השו"ע הוא ברשב"א [תשובה סי' תצד] המובא בב"י, ואזיל הרשב"א לשיטתו דס"ל דבשאר איסורין לא אמרינן דחתיכה עצמה נעשית נבילה, ולכן גם כאשר נבלע איסור בחתיכה נשארת היא עצמה בהיתירה, ואילו היה אפשר לסחוט ממנה את האיסור היתה היא עצמה מותרת], ולכן מצטרפת היא לשיעור שישים לבטל את האיסור. ² והרמ"א נחלק על השו"ע, דכיון דסובר דאמרינן דחתיכה עצמה נעשית נבילה, ממילא דיינינן לכל החתיכה כאילו היא אסורה, ואין היא מצטרפת להיתר. וכתב הפמ"ג דדינו של הרמ"א הוא רק מדרבנן, הואיל ודין חג"נ בשאר איסורין הוא מדרבנן, אך מן התורה מצטרפת החתיכה עצמה לבטל את האיסור. ונפק"מ באופן שנשפך התבשיל וידוע שהיו בו שישים עם החתיכה עצמה, אך יש ספק אם היו בו שישים מלבד החתיכה, דהוי ספיקא דרבנן ולקולא. ³

סעיף ד

גמ' דף צז: אמר רבי חנינא כשהן משערין וכו' עד ואיכא דאמרי במאי דבלעה קדירה, ועיי"ש רש"י ד"ה במאי במה שכתב לענין פסק הלכה. גמ' דף צח. ההוא כזיתא תרבא דנפל בדיקולא וכו' עד אטו דהיתרא בלע דאיסורא לא בלע.

הנידון העיקרי בסעיף זה הוא אם מצרפים לשישים את ההיתר שנבלע בדופן הקדירה. ונאמרו בזה כמה שיטות בראשונים: א. רש"י כתב דנקטינן לחומרא בנידון זה ואין מצרפין את ההיתר שנבלע בדופן הקדירה, וכתב הטעם משום שגם מן האיסור נבלע עמו, וכמבואר בגמ' [דף צח.]. ונקטו הרשב"א [תורת הבית בית ד' שער א דף ה] והר"ן [דף לד: בדפי הרי"ף], דלפי רש"י אם ידוע השיעור של האיסור שהיה בשעת הנפילה ורואין שלא נתמעט, אפשר לשער במאי דבלעה קדירה מן ההיתר, ולידע מזה שהיו שישים בהיתר בשעת הנפילה, שהרי באופן זה לא קיימת טענת רש"י דכי

ביאורים והערות

2. והביא הרשב"א כדוגמא את הדין של כחל, שמבואר בגמ' [דף צז:]: דכחל בשישים וכחל מן המנין, והיינו דאף שמשערין את הכחל כאילו כולו חלב, מ"מ משערין גם כאילו כולו בשר והוא מצטרף לשישים.

3. וכתב בספר בדי השולחן, דמזה מוכח דלא חששו הפוסקים להלכה לשיטת רבינו חיים כהן, הסובר שבטעם כעיקר נתהפך ההיתר עצמו ונעשה איסור, ולוקין על כזית מן התערובת [אם יש בתערובת כזית איסור בכדי אכילת פרס], שהרי לשיטתו ההיתר נתהפך לאיסור מן התורה, אלא סוברים כשאר הראשונים שאף את"ל דטע"כ אסור מהתורה, מ"מ רק האיסור אינו בטל, אך ההיתר אינו נהפך להיות איסור.

קנין הלכה

מראי מקומות

היכי שנתמעט ההיתר נתמעט גם האיסור.⁴

- ב. הרמב"ם [פמ"ו הכ"ד] פסק כהך לישנא דמשערין במאי דבלעא קדירה. וביאר הרשב"א שהרמב"ם סובר דרואין את ההיתר הבלוע בקדירה כאילו הוא בעין, ויש בכוחו להצטרף גם עכשיו לשאר ההיתר שבקדירה ולבטל את האיסור.
- ג. הרשב"א נקט דלא מסתבר כלל להקל בהרמב"ם, ולצרף את ההיתר הבלוע בקדירה לשישים, אלא בתערובת מין במינו שאין בה חשש דאורייתא [כיון שיש רוב, והנידון הוא אם יש שישים], אך לגבי תערובת מין בשאינו מינו אין להקל כיון שיש בזה חשש דאורייתא. [ויש לחוש שמה שנתמעט מן ההיתר אינו נמצא בתוך דפני הקדירה אלא כלה ע"י האור].

השו"ע פסק כשיטת הרשב"א, והפוסקים נחלקו לדינא בשיטה זו [של הרשב"א והשו"ע].⁵

- א. מדברי הב"י, הט"ז והש"ך משמע שנקטו להקל במין במינו, אף באופן שאין אנו יודעים מה היה שיעור האיסור מתחילה ואין אנו יודעים בכמה נתמעט, דמ"מ לענין מב"מ דרבנן, מקילין לצרף את מה שנבלע בקדירה [לפי ההשערה], ולא חיישין שמא בזמן הנפילה היה האיסור גדול יותר וגם הוא נתמעט בבישול.
- ב. הפמ"ג [מ"ז ס"ק ד'] ורע"א [בגליון השו"ע] כתבו דמדברי הרשב"א בתורת הבית מבואר, דלא היקל אלא באופן שידוע מה היה שיעור האיסור בזמן הנפילה, וגם ידוע שבאותו זמן היה בהיתר שישים נגדו, אלא שנתמעט ההיתר הרבה, וכעת אין במה שבתוך הקדירה שישים כנגד האיסור אלא אם מצרפין את מה שנבלע בקדירה, ורק בזה הקילו לצרף את הבלוע בקדירה, [והחמירו באינו מינו, דסו"ם אין כעת שישים כתבשיל שבקדירה, ואין זה ברור לצרף את ההיתר הבלוע בקדירה שמא אין הבלוע בקדירה מסייע כיון שאינו מוקף בכל הרומב, ועוד דקשה מאוד לשער באופן יפה]. אך כשלא ידוע שיעור האיסור בזמן נפילתו לקדירה, ואפשר שלא היה בהיתר שישים נגדו, נקטו הפמ"ג ורע"א דגם הרשב"א לא היקל אף במין במינו, ולשיטתם אין מקום להקל בכה"ג כלל.

לגבי גוף הקולא שבשו"ע להקל במין במינו לצרף את הבלוע בקדירה, עיין ט"ז וש"ך שהביאו את דברי הרש"ל שכתב שאין להקל בזה כלל, כי א"א לשער כמה היתר בלוע בקדירה.

להלכה: כתב הפמ"ג [מ"ז סק"ד] דבמקום הפסד מרובה וצורך גדול נראה לסמוך על פסק השו"ע ולהקל במינו, אך שלא במקום הפסד מרובה נכון לכתחילה לחוש לדברי המהרש"ל. [ובאינו מינו אין להקל אף במקום הפסד מרובה וכשיטת הרשב"א שהובאה לעיל].⁶

ביאורים והערות

4. והנה הרשב"א והר"ן נקטו דלפי רש"י ההיתר שנבלע בקדירה אינו מסייע לבטל עתה, אלא ע"י שמשערין מה שנבלע ידעין שמתחילה בשעת הנפילה היו שישים בהיתר. והקשו הרשב"א והר"ן על שיטה זו של רש"י, דכיון דלאחר הבישול אין שישים בהיתר, א"כ יאסור האיסור עכשיו את ההיתר, ומאי מהני שבשעת נפילת האיסור היו שישים נגדו.
5. עיין פמ"ג שכתב שי"ל שגם הרמב"ם מסכים לשיטת הרשב"א, דאין לסמוך ולצרף מה שנבלע בקדירה אלא לענין חששות דרבנן ולא לענין חששות דאורייתא, אך הרמב"ם לשיטתו דלא ס"ל דטעם כעיקר אסור מהתורה [ורק כשיש כזית בכדי אכילת פרס יש איסור תורה], ולכן גם במין בשאינו מינו אין חשש איסור תורה, ואפשר להקל ולצרף מה שנבלע בקדירה. משא"כ הרשב"א שנקט דטעמ"ע אסור מן התורה, וכן נקט השו"ע [סי' צח ס"ד], לכן לא הקילו במין בשאינו מינו.
6. תוספת עיון

במקרה שאין ידוע לנו מה היה שיעור האיסור בזמן הנפילה, או שאין ידוע אם היה שישים נגדו בזמן הנפילה, אך עכשיו יש לפנינו שישים בהיתר כנגד חתיכת האיסור, נחלקו בזה הפוסקים:

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף ה

גמ' גימין דף נד: נפלו נתפצעו וכו' עד המשנה.

חולין דף צח: חידוש הוא [דמותר לבשל את הזרוע של איל נזיר עם בשר האיל אף שהזרוע אסורה לישראל] ומחידוש לא גמרינן. ופירש"י ד"ה חידוש דלכתחילה הותר לבטל האיסור.

הראשונים נחלקו בדיון ביטול איסור לכתחילה:

- א. תוס' [הובאו ברשב"א בתורת הבית ובר"ן חולין דף לה:] כתבו דהאיסור מדרבנן.
- ב. הראב"ד [בספר איסור משהו פ"ב, הובא בירושלמי ובר"ן הנ"ל] סובר דהאיסור מן התורה, וכן סובר הרא"ה [בבדק הבית בית ד דף יט].⁷

להלכה: הש"ך [סוס"ק ז] הביא דבשו"ת הרמ"ע מפאנו נקט דהוי מדרבנן, ומשמע דהסכים עמו, וכן נקט הפר"ח. וע"ע בחכמת אדם שכתב דלרוב הפוסקים האיסור הוא מדרבנן.

נפקא מינה בין תוס' לראב"ד

כתב רע"א [גליון השו"ע] דנפקא מינה בין תוס' לראב"ד הוא במקרה שביטל את האיסור בשוגג, דלפי תוס' שהאיסור הוא מדרבנן לא קנסו בשוגג, ולפי הראב"ד דס"ל שהאיסור הוא מן התורה, בדאורייתא קנסו שוגג אטו מזיד.⁸ אמנם בש"ך [ס"ק ז] מבואר דאף לראב"ד לא קנסו בשוגג, עיי"ש שכתב דבדיעבד גם הראב"ד מודה לפסק השו"ע דבשוגג מותר.

הפמ"ג [ש"ד ס"ק ז] דן לומר נפק"מ נוספת בין תוס' ובין הראב"ד, במקרה שאנו מסופקים אם נפל איסור דאורייתא לתבשיל שאינו מינו ונתן בו טעם, או שלא נפל כלל, דלפי הראב"ד אסור להוסיף היתר ע"מ לבטל האיסור כיון שהוא ספק דאורייתא, ולדעת תוס' אמרינן בזה דספק דרבנן להקל. אך הפמ"ג כתב שלכו"ע יש לאסור בזה, דלא אמרינן ספק דרבנן לקולא אלא במה שכבר אירע, אך אין להתיר לעשות מעשה אשר הוא ספק דרבנן.⁹

ביאורים והערות

(א) הפמ"ג [מ"ז ס"ק ד] כתב להקל, דכיון שלפנינו יש עכשיו שישים בהיתר כנגד האיסור, לא מחזקינן ריעותא לחוש שמא בזמן הנפילה היה האיסור גדול יותר ונתמעט, וכך נקט לדינא היד יהודה.

(ב) החכמת אדם [כלל גב ס"ג] העתיק באריכות את דברי הפר"ח [סי' צ] שכתב לאסור בזה.

7. כתב הרשב"א [תורת הבית בית ד ריש שער ג] דמקורו של הראב"ד שיש איסור תורה במבטל איסור, הוא מהגמ' [דף צח:]: שאמרו בזרוע בשילה חידוש הוא שמבטלין איסור לכתחילה, ואת"ל שאין בזה איסור תורה מאי חידוש הוא. ובדעת תוס' כתב הרשב"א דס"ל דאף דבעלמא אין איסור מהתורה לבטל איסורין, מ"מ גנאי הוא לבטל, וכ"ש שאין מצוה לבטל, וכאן מצוה לבשל הזרוע עם האיל ולבטל האיסור. וברא"ה [בבדק הבית] נקט דאיסור זה הוא מסברא, דלא יתכן להתיר מהתורה לבטל חתיכת נבילה בשתי חתיכות היתר.

8. דיני הקנס בשוגג וביאורם יבוארו להלן בהמשך סעיף זה.

9. תוספת עיון

כתב היד יהודה שלענין בשר בחלב לכו"ע אין איסור תורה לערב חלב באופן שיש שישים בבשר נגד החלב, [וכן איפכא לערב בשר בחלב], והטעם משום שלא אסרה תורה בשר בחלב אלא בדרך בישול, ובפחות מכדי נתינת טעם אינו דרך בישול, כמבואר בגמ' [דף קח.]. [ומ"מ מדרבנן אסרו לבטל חלב בבשר או איפכא, וכמו שהאריך בשו"ת רע"א סי' רז].

קנין הלכה

מראי מקומות

ביטול איסור כשאינו מתכוון לבטל

עיי' ט"ז [ס"ק ז] שציין לדברי השו"ע [סי' פד סי"ג] שכתב [ומקורו בספר ארחות חיים] שדבש שנפל בו נמלים מותר לחממו עד שיהא ניתן ויסננו. ואף שבשעה שמחמם את הדבש נכנס בו טעם הנמלים ובטל, מ"מ אין בזה משום ביטול איסור לכתחילה כיון שאין כוונתו אלא לתקן הדבש. אמנם הוסיף הט"ז שבס' קלז [ס"ק ד] כתב דהיינו דוקא כשא"א בענין אחר. ועיין עוד בש"ך [סי' פד ס"ק מ] שהביא את דברי התה"ד [סי' קעא] שכתב דמותר לטחון חיטים מתולעות ואין בזה משום ביטול איסור לכתחילה, "כיון שספק הוא אם יתערב בו שום איסור וגם אינו מכוין לבטלו". עוד ציינו הפוסקים לדברי הר"ן [פ"ב ע"ז דף יב: בדפי הרי"ף ד"ה איבעיא] שכתב דמה שהתירה התורה להגעיל כלי מדין אף שהיו בני יומן ולא חששה לביטול האיסור [לדעת הראב"ד דאסור מהתורה לבטל איסורין], הוא משום דלא נאסר הביטול אלא למי שמתכוין לבטלו כדי ליהנות מהאיסור, אבל במתכוין להכשיר הכלי ואינו נהנה מהאיסור שרי. וכן כתב גם הריב"ש [סי' שמט] דמותר ליתן חלב בין סדקי חבית כדי שלא יצא היין, דאף שמעם החלב נבלע ביין מ"מ לא מיקרי מבטל איסור לכתחילה כיון שאין כוונתו לבטלו וליהנות ממנו.¹⁰

בדיני הקנס על ביטול איסור לכתחילה בשוגג

השו"ע פסק דמי שביטל איסור בשוגג לא קנסו בו ומותר באכילה. והפר"ח [ס"ק ח] כתב שלפי הראב"ד הסובר שאיסור הביטול

ביאורים והערות

10. תוספת עיון

לבטל חמץ קודם הפסח כדי לאוכלו בפסח

המרדכי בסוכה [מרדכי השלם רמז תשלח] הביא את דברי הראב"ה שהקשה, אמאי שרי לערב סכך פסול בסכך כשר ולסכך בשניהם, והרי אין מבטלין איסור לכתחילה. ותירץ ב' תירוצים:
א. כיון שמבטלו קודם החג אין בזה איסור, דעדיין אין שם איסור עליו.
ב. עוד תירץ, דכיון שאיסור הביטול הוא רק מדרבנן, לא גזרו אלא במקום שנהנה ולא בעושה למצוה, דמצוות לאו ליהנות ניתנו, והביאו הב"ח [או"ח סוס"י תרכו]. ועל פי זה כתב הט"ז [סי' תרכו ס"ק ג וסי' תמז ס"ק ה] דמותר לבטל חמץ קודם הפסח לח בלח ולאוכלו בפסח, [אך יבש ביבש חוזר וניעור]. והפמ"ג כתב דדוקא אם כבר נתערב שרי להוסיף, ולא לערבו לכתחילה לשם כך.
המג"א [סי' תמז ס"ק מה] הביא את דברי הרשב"א [תשובה סי' תפה], שכתב שאין לבטל חמץ קודם הפסח ע"מ לאוכלו בפסח, וכתב המג"א דמעיקר הדין היה נראה דשרי לבטל את החמץ כיון שעדיין הוא היתר, ולכן כתב הרשב"א שהוא "כמבטל" איסור ולא הוי "מבטל" ממש, אך לענין מעשה כתב המג"א שלא להקל נגד דעת הרשב"א.
ועיין משנ"ב [סי' תנג ס"ק כ] שכתב דרוב הפוסקים אוסרים לבטל חמץ קודם הפסח ע"מ לאוכלו בפסח, [ועיין בשע"צ (ס"ק ל) שציין דכך כתבו הר"ן והמהר"ם מרוטנבורג בתשובה, וכ"כ בפר"ח ובב"מ ועוד הרבה אחרונים], אך סיים דבמקום הדחק אפשר דיש לסמוך על המקילין.

ועיין עוד במשנ"ב [סי' תמז ס"ק קב] שהביא בשם האחרונים, דמותר לערב חמץ קודם הפסח ולבטלו בשישים כדי להשהותו בבית בפסח ולאוכלו אחר הפסח, והיינו באופן שמערבו לח בלח באופן שאינו חוזר וניעור בפסח.

גרימת היתר לאיסור שלא ע"י ביטול ברוב

עיי' ריב"ש [סי' תצח מובא בהגהת רע"א על הט"ז ס"ק י] שאם הטבח פשע ולא בדק את הריאה [ומן הדין רשאיין עתה לסמוך על רוב בהמות שאינן טריפות], מ"מ יש בזה קנס דומיא דמבטל איסור לכתחילה.

וע"פ בפמ"ג [מ"ז סי' פד ס"ק כד] שהביא מספר מנחת יעקב [כלל מו אות ט] שכתב דמה שכתב המרדכי [פסחים סי' תקמה] דאדם בריא שאינו צריך לרפואה לא ישרוף שרץ ע"מ לאוכלו, הוא משום דהוי כמבטל איסור לכתחילה, והפמ"ג הסכים לזה. אך הרא"ה [בדק הבית תורת הבית בית ד שער ה דף לב:] כתב דמותר לפגום איסור ולהופכו להיתר, ואין בזה משום ביטול איסור לכתחילה.

קנין הלכה

מראי מקומות

הוא מן התורה, גם בשוגג קנסו אמו מזיד, ורק לפי תוס' הסוברים שאיסור הביטול הוא מדרבנן י"ל דלא קנסו בשוגג. וכן כתב רע"א [גליון השו"ע].

מה דפשיטא להו להפר"ח ורע"א, שבדאורייתא קנסו שוגג אמו מזיד, הוא לפי מה דפסקו הרמב"ם והשו"ע [או"ח סי' שיח ס"א] בדין המבשל בשבת כר' יהודה שגם בשוגג אסור, וגם הרמ"א לא חלק על השו"ע בזה. אמנם הגר"א [שם] האריך להוכיח דקיי"ל דלא קנסו שוגג אמו מזיד, וכמו שפסקו תוס' [חולין דף טו.], ודעת הגר"א שגם בדרבנן לא קנסו שוגג אמו מזיד, ולפי שיטה זו גם את"ל דביטול איסור לכתחילה אסור מהתורה ג"כ לא קנסו בשוגג.

וכבר הובא לעיל שהש"ך [ס"ק ז] והפמ"ג נקטו דלכו"ע לא קנסו בשוגג, [וכן משמע ברשב"א (תורת הבית) שהביא את המחלוקת של תוס' והראב"ד אם הביטול אסור מהתורה ולא הכריע, ואח"כ כתב בפשיטות דבשוגג מותר].

אופנים שונים של שנגה

- א. אם לא ידע שהמאכל אסור ועירכו באופן שהוא בטל ה"ז שוגג.
- ב. מי שטעה וסבר שמותר לבטל איסורין, כתב הט"ז [ס"ק ט] דהוי בכלל שוגג וכדמצינו בגמ' שבת [דף סז:]: בענין שנגת שבת, שאם לא ידע שמלאכה מסויימת אסורה ה"ז שוגג ומביא חטאת. וציין הט"ז גם לדברי תוס' [בכורות דף כג. ד"ה סבר] שכתבו כן. וכן הביא הפמ"ג [מ"ז ס"ק ט] בשם הפר"ח והכרתי ופלתי, וכן הביא המשנ"ב [סי' שיח ס"ק ו] בשם הרמב"ן [מלחמות פרק כירה].¹¹
- ג. עיין פמ"ג [מ"ז ס"ק ט] שכתב, דגם מי שידע שהמאכל אסור ושכת, הוי בכלל שוגג [אף ששכחה הוי קרוב לפשיעה].
- ד. עיין מנ"א [סי' שיח ס"ק ג] דמי שעשה ע"פ הוראת חכם, והתברר שהחכם טעה בהוראתו הוי שוגג.
- ה. עיין פת"ש [ס"ק ה] שהביא מתשובת צמח צדק [סי' מ] דמי שהיה מסופק בהוראה ושאל ללומדים ולא שאל לבעלי הוראה המפורסמים, לא מיקרי שוגג, ולמד כן הצ"צ מדברי התה"ד.¹²

ביאורים והערות

11. הפמ"ג [ש"ד סוף אות יב] וכן הבית מאיר ציינו לדברי המל"מ [פט"ו מאכ"א הכ"ה] שהביא מהרמב"ם [פ"ה תרומות ה"ח] דמי שתרם מן הטמא על הטהור, וטעה בדיון ולא ידע שיש בזה איסור, הרי הוא כמזיד. ועיין בפמ"ג שהאריך בזה וסיים, דלפי דברי תוס' בכמה מקומות יש טעם מיוחד באיסור זה של תרומה מן הטמא על הטהור, וי"ל דבזה גזרו טפי באומר מותר דהוי שוגג קרוב למזיד, אך בעלמא אומר מותר חשיב שוגג, וכן כתב גם החוות דעת [ס"ק ו].

12. תוספת עיון

בנידון מי שעבר וביטל איסור דהוא אסור לאכול מטעם קנס אך לאחרים שרי, דנו האחרונים אם יש לאסור לאחרים, [עכ"פ להראב"ד דאסור מהתורה לבטל איסורין] מטעמים נוספים:

(א) אי עביד לא מהני, מכיון דקיי"ל דכל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, י"ל דה"נ לא יחול הביטול ברוב ותשאר התערובת באיסורה. וכתב הפר"ח [סי' סד] דאין זה שייך כאן, דכבר כתבו תוס' בתמורה [דף ד:]: שענין זה שייך רק בדבר שחל מכח מעשה האדם, דבזה אמרינן דכיון שהמעשה אסור אין הוא מועיל, אבל בדבר שגם אם היה נעשה מאליו בלי מעשה האדם היה חל, לא שייך לומר אי עביד ל"מ, דלא גרע מנעשה מאליו. וה"נ לגבי ביטול ברוב גם אם ההיתר היה נופל מאליו היה האיסור מתבטל ברוב, ולכן לא שייך לומר בזה אי עביד לא מהני.

(ב) הפמ"ג [ש"ד ס"ק יב] הביא את דברי התבואות שור שכתב, דבכל אופן שנעשה מעשה שיש בו איסור תורה, אסור לאכול את המאכל משום שנאמר לא תאכל כל תועבה, כל שתיעבתי לך הרי הוא בבל תאכל, אך הפר"ח והפמ"ג הרבו להקשות ע"ז מהא דהצורם אוזן בכור [והטיל בה מום] לא קנסו את בנו, וגם לאחרים שרי כמבואר בש"ך [סי' שיג ס"ק ב], ומכאן מוכח דלאו כללא הוא דכל שעבר איסור תורה ה"ז אסור.

קנין הלכה

מראי מקומות

מכירת התערובת לאחרים

כתב הרמ"א שבכלל הקנס שקנסו את המבטל איסור במזיד, כלול גם איסור שלא למכור את התערובת לאחרים, ומקורו בספר איסור והיתר [כלל כד דין י.]. וכתב הש"ך [ס"ק יב] דנראה שהאיסור הוא רק למכור ביוקר כפי שמשלם ישראל על בשר כשר, אך רשאי למכור במחיר שגם הגויים משלמים על בשר.

והפרי חדש [ס"ק יד] חלק על הרמ"א והש"ך, וסבר דמותר גם למכור לישראל בדמי בשר כשר, דכיון שאת עיקר הביטול עשה עבור עצמו די בזה שקנסו אותו שלא יאכל, וא"צ לקנסו גם שלא ירויח ממון מהביטול, דעבור רווח זה לא היה טורח לבטל את האיסור. ולמד זאת הפר"ח מהגמ' [ב"מ דף צ:]: גבי מי שהערים לסרס בהמתו ע"י נכרי כדי שתהא משובחת יותר להרישה, דקנסוהו שלא יחרוש בה אלא ימכרנה לאחרים, ועיי"ש ברש"י שמותר למכרה לאחרים בדמי שור משובח להרישה, ואף שנמצא שהרויח מהאיסור.

והגר"א בבאורו נקט כהרמ"א והש"ך, [ועיי"ש שכתב ללמוד מהסוגיא (ב"מ דף צ:): כדבריהם, בהיפך מדברי הפר"ח]. וע"ע בחכמת אדם [כלל נב ס"ז] שהעתיק בפשיטות כהרמ"א והש"ך.

בענין הקנס למי שנתבטל בשבילו

כתב הרמב"ם (פמ"ו ממאכ"א הכ"ה) וז"ל "יראה לי שכיון שהוא קנס, אין אוסרין תערובת זו אלא על זה העובר שביטל האיסור, אבל לאחרים הכל מותר" עכ"ל. והרשב"א [תורת הבית בית ד ש"ג דף לב.] כתב דה"ה דאסרו למי שנתבטל עבורו כדי שלא יהנו לו מעשיו הרעים.

והקשה הב"י, והא אין אדם חוטא ולא לו וא"כ לא היו צריכים חכמים לקנס המבטל עבור אחרים דאינו שכיח. וכתב הב"י דשאני הכא דלא שמיע כ"כ לאינשי שיש איסור בדבר ולכן חששו, א"נ אם שרינן למי שנתבטל בשבילו עלול לומר לנכרי לבטל עבורו. ועיין מו"א [ס' שיח ס"א] שנסתפק במבטל בשבת במזיד עבור אחרים, אם אסורים האחרים ליהנות מהתבטול לעולם. וכתב דלפי דברי הב"י הנ"ל, מסתבר שלגבי מבטל בשבת לא אסרו את האחרים לעולם, שהרי לענין בישול לא שייכי שני התירוצים של הב"י שהובאו לעיל, דהא איסור בישול ידוע לאינשי, וגם ידוע להם שאם נכרי בישל עבור ישראל אסור ליהנות, ולכן שייך בזה הטענה דאין אדם חוטא ולא לו, וכן פסק המשנ"ב [שם ס"ק ה.].

עיין ב"י שכתב דמלשון הטור משמע דלא קנסו למבטל אלא אם הוא שלו או שנתכוין לבטלו עבור עצמו, אבל אם אינו שלו ולא נתכוין לבטל עבור עצמו רק עבור אחרים, די לנו שנקנס את האחרים וכבר לא אהנו מעשיו הרעים, אך הוא עצמו מותר לאכול.

בני ביתו של המבטל

כתב היש"ש שהקנס אינו רק לזה שביטל את האיסור, אלא גם לבני ביתו, דאל"כ אהנו מעשיו לבני ביתו, והובאו הדברים בט"ז [ס"ק י.]. והפר"ח הביא מקור לאיסור זה מהגמ' [ב"מ דף צ:], דאסור לעבריינן למכור לבנו קמין רק לבנו גדול. ובספר בדי השולחן הביא מקור נוסף לאיסור זה, מהגמ' [עירובין דף מ.]. גבי צבי שהובא מחוץ לתחום לריש גלותא דאסרוהו באכילה גם לרבנן דבי גלותא, ואף שדבר הבא מחוץ לתחום עבור ישראל זה אינו אסור לאחרים, הכא שאני דכל דאתי לבי ריש גלותא אדעתא דכולהו רבנן אתי. ויש לציין עוד לדברי המג"א [ס' רנ"ג ס"ק יא] שכתב דאף להפוסקים כר"מ בנידון קנס דמעשה שבת, מ"מ לבני ביתו פשיטא דאסור [המג"א איירי לענין קנס בשחייה אסורה].

קנין הלכה

מראי מקומות

ביטול איסור עבור אחר שלא ניהא ליה בביטול

- א. כתב הט"ז [ס"ק ה'] בשם המהרש"ל, דכל הא דאסרו את האכילה למי שנתבטל האיסור עבורו, היינו דוקא כאשר ידע בזה וניהא ליה בביטול, דאז קנסוהו אף שלא ציוו בו לבטל, אך אם לא ידע בזה ולא ניהא ליה לא קנסוהו, וכן הביא החכמת אדם [כלל נב ס"ז].
- ב. הש"ך לא הביא דברי המהרש"ל, וכתב הפמ"ג דנראה מזה דלא ס"ל כוותיה, וגם הפר"ח חלק בזה ואסר. ועיין בגליון רע"א שהביא דכן משמע בריב"ש. [עיי"ש בס' תצח בענין קצב אשר לא בדק אחר השחיטה את הריאות כראוי, וכתב הריב"ש שיש לדמותו למבטל איסור לכתחילה ולקנסו, וכיון שעשה זאת ע"מ למכור לכל מי שירצה לקנות, הרי כל הקונים אסורים דהוי כנתבטל האיסור עבורם. ושם איירי באופן שאין דעת הקונים נוחה ממעשיו של הקצב].¹³

ביאור סוף דברי הרמ"א

הרמ"א הביא שיטת י"א [ספר איסור והיתר] הסוברים דכל הא דנקטינן דהמבטל איסור בשוגג אינו אסור, היינו דוקא כשהוסיף את ההיתר לתערובת קודם שנודע שנתערב בה האיסור, אך לאחר שנודע קנסו גם שוגג. וכתב הרמ"א דלפי דיעה זו צריך החכם לחקור אם הוסיפו היתר בתערובת זו אחר שנודעה נפילת האיסור, וסיים הרמ"א דלא נהגו כן. כתב הלבוש הטעם דלא נהגו כן הוא משום שאנו נוקטים לדינא דגם לאחר שנודע שנתערב איסור, אם עירב בשוגג לא קנסו, ולכן א"צ החכם לחקור אם הוסיפו איסור, דלשמא הוסיף במזיד לא חיישינן. והש"ך הוסיף דגם בלאו הכי א"צ לחקור כיון שלא מחזיקין איסורא, ובסתמא תלינן שמתחילה נפל האיסור לכל התערובת שבאה לפנינו ונתבטל ברוב. [וא"צ לחוש שמא מתחילה נפל באופן שאין שיעור ביטול, ונעשה נבילה, ואח"כ הוסיף היתר, דבאופן זה אין ההיתר מועיל אף בהוסיף בשוגג, אא"כ יש בו שישים נגד כל התערובת, דלא מחזיקין איסורא].

גם הט"ז [ס"ק יא] כתב דלא מחזיקין איסורא לחוש שמא הוסיפו. וכתב הפמ"ג [ש"ד ס"ק מז] דהכי קי"ל, [ודלא כהפר"ח שכתב דכיון ששכיח להוסיף מים באמצע הביטול לכן יש לשאול].

בדין חתיכה נעשית נבילה קודם שנודע האיסור

הש"ך [ס"ק מז] הביא את דברי האו"ה [כלל כד דין י'] שכתב לחדש דדין חג"ג נאמר רק לאחר שנודעה התערובת, דמעתה

ביאורים והערות

13. תוספת עיון

עייין בשו"ת כתב סופר [או"ח סי' נ] הדין באדם שהיתה לו מסעדה והיה מבשל בשבת ר"ל ע"מ למכור את התבשילים, ונשאל הכת"ס אם מותר לקנות מתבשילים אלו לאחר השבת. וכתב הכת"ס דיש לדון בשאלה זו בשני נידונים:

(א) י"ל דכשם שהמבשל בשבת במזיד אסור לו ליהנות מהתבשיל לעולם, כן בנידון זה יאסר לאחרים לאכול מהתבשיל לעולם, [אף אם לא יקנו את התבשיל אלא יקבלוהו במתנה], שהרי המג"א כתב דהא דאין האחרים נאסרים לעולם, הוא משום דאין אדם חוטא ולא לו, והכא לא שייך טעם זה, וא"כ יש לדמותו למבטל איסור לכתחילה דאסר למי שנתבטל בשבילו. אמנם כתב הכת"ס, דכיון שהקונה שבא לקנות למחרת השבת הוא אדם יר"ש ולא ניה"ל בחילול השבת, [שהרי יכול היה לבשל גם למחרת השבת לצורך הסעודות שבוים זה], הרי זה תלוי במחלוקת המהרש"ל והט"ז עם הש"ך והפר"ח [והריב"ש המובא בדברי רע"א], ולא הכריע הכת"ס במחלוקת זו.

(ב) ובלאו הכי כתב הכת"ס דאסור לקנות מהתבשילים האלו, שהרי בזה נמצא דאנהו מעשיו של העברייני והוא מרויח מהאיסור. [ואין זה שייך למחלוקת הרמ"א והש"ך עם הפר"ח והכו"פ אי שרי לקנות מהעברייני ביוקר, דהתם עיקר כוונת המבטל היתה לצורך עצמו, ולכן סובר הפר"ח והכו"פ דדי בזה שנקנסו עליו שלא יאכל אלא ימכור, אבל באופן זה שכל עיקר מעשהו היה ע"מ למכור ולהרויח, לכו"ע אסור לקנות ממנו דמכשילים אותו באיסור המכירה].

נידון זה נוגע לפירות שנקטפו בשבת ע"מ למוכרם, וכן לחלב שנחלב בשבת.

קנין הלכה

מראי מקומות

הוחלטה התערובת לאיסור, אך לא קודם שנודעה התערובת. ונפק"מ שאם הוסיף בשוגג היתר לתערובת קודם שנודע שנתערב בה האיסור, ויש בסך הכל שישים נגד האיסור אך אין שישים נגד התערובת הראשונה, דלפי האו"ה האיסור בטל. והביא הש"ך שסברא זו של האו"ה הובאה בד"מ ובתורת חמאת, אמנם כיון שהרמ"א לא הביאה, כתב הש"ך דאפשר שחזר בו. ובהגהת רע"א כתב דלכאורה פשוט הוא שהרמ"א חזר בו, שהרי מעיקר חומרא של דבוק מוכח שדין חנ"נ נאמר גם קודם שנודע, שהרי אם נפלה חתיכה שדבוק בה איסור לתוך תערובת, מחמירין להצריך שישים נגד כל החתיכה ולא רק נגד האיסור, דחיישינן שהחתיכה נעשית נבילה [אי משום שדבוקה באיסור וממהרת לבלוע, ואי משום דחיישינן שמא היתה לרגע אחד מחוץ לרומב], ואם כן מבואר דגם קודם שנודע האיסור אמרינן חנ"נ.

וכתב רע"א [שו"ת סי' סז] דאין הכרח גמור ללמוד מדין דבוק שהרמ"א חזר בו, די"ל דכיון שמתחילה בלעה החתיכה מהאיסור, לכן אף שאח"כ היא מעורבת בשישים מ"מ החתיכה עצמה נשארת באיסורה, וכמבואר בטו"ש"ע [סי' קו] בשם הרשב"א, וממילא אם נודע האיסור כאשר התערובת עדיין רותחת, נמצא שבשעה זו שנודע האיסור חל דין חנ"נ על החתיכה וממילא נאסרת כל התערובת כיון שאין בה שישים נגד החתיכה.

להלכה: כתב הפמ"ג שלענין בשר בחלב פשוט שחל דין חנ"נ אף בלא נודע, ולענין שאר איסורין כתב וז"ל "בהפסד מרובה אין בידי להקל", ודייק מזה רע"א [שם בתשובה] שלא פסיקא ליה להפמ"ג להחמיר בזה, ולכן כתב רע"א דאפשר שיש לדון ולהכשיר כה"ג לצורך שבת, [והיינו באופן שכאשר נודע האיסור כבר היה הכל צונן, א"נ שהוציאו את החתיכה שדבוק בה האיסור מן התערובת קודם שנודע האיסור].

גם החכמת אדם [כלל מד דין י] כתב דבמקום הפסד מרובה וסעודת מצוה שרי לסמוך על המתירים. [וע"ע בפת"ש שהביא מספר מנחת יעקב שלענין לח בלא אפשר לסמוך על המתירים, שהרי בלא"ה מתירים לח בלא במקום הפסד מרובה, א"כ באופן שלא נודע האיסור יש להקל אף שלא בהפסד מרובה].

סעיף ו

גמ' ביצה [דף ד:]: אמר רב מתנה עצים שנשרו מן הדקל וכו' עד הכא מקלא קלי איסורא.

בגמ' [חנ"ל] מבואר דאיסור דרבנן שנתערב בהיתר [אך אין בהיתר כדי לבטלו], מותר להרבות על ההיתר עד שיתבטל האיסור, ולא חששו בזה לביטול איסור לכתחלה, וכתב הרשב"א [ביצה דף ד:]: דטעם הקולא הוא, שחששו חכמים שלא יפסד ההיתר שנתערב בו האיסור. ונחלקו הראשונים בדיון זה:

א. הרמב"ם [פמ"ו מאכ"א הכ"ו] כתב דמותר לבטל איסורין דרבנן, ולכן אם נפל חלב לקדירה שיש בה בשר עוף ונתן בה טעם, מותר להרבות עליו בשר עוף אחר עד שיבטל הטעם. ולא חילק הרמב"ם בין סוגים שונים של איסור דרבנן, ואף באיסור בשר עוף בחלב [שיש לו עיקר בדאורייתא, בשר בהמה בחלב] התירו.¹⁴

ביאורים והערות

14. ויש ללמוד מהרמב"ם הזה שני חידושים נוספים [מלבד הא דמותר לבטל איסור דרבנן]:
(א) דלא אמרינן שבשר עוף בחלב נעשה נבילה וממילא יצטרך שישים כנגד כל הקדירה, ועיין בט"ז [סי' צ ס"ק ד] שהביא דיש ראשונים החולקים על הרמב"ם בזה.

(ב) עוד יש ללמוד מהרמב"ם שע"י הוספת בשר עוף לקדירה נותר גם הבשר הראשון, והוי כעין הגעלה לאוכלין, שהטעם של החלב מתפשט עכשיו בשוה בכל הקדירה, ושוב אין טעם ואין איסור גם בחתיכות שכבר נאסרו.

קנין הלכה

מראי מקומות

- ב. תוס' [פסחים דף ל. ד"ה לשהינהו] והרשב"א [תורת הבית ב"ד ש"ג דף לב.] סוברים דדוקא איסור דרבנן שאין לו שורש בתורה הותר לבטלו, וכגון עצי מוקצה, א"נ גבינות גויים ובישולי גויים, אבל איסור שיש לו עיקר מהתורה כגון בשר עוף בחלב לא הותר.
- עוד כתב הרשב"א דלא הותר לבטל איסורין דרבנן אלא אם כבר נתערבו בהיתר, דכדי שלא ייפסד ההיתר התירו להרבות ולבטל את האיסור, אך אם לא נתערב אין היתר לערב בידיים ולבטל [פרט לתרומת וחלת חו"ל שהתירו אף לבטל בידיים].
- ועיין ר"ן [פסחים דף יד: סוד"ה וכתב] שהביא בשם הרמב"ן, דאף באופן שהאיסור הוא רוב לעומת ההיתר מותר להרבות עליו, וכ"כ הפמ"ג [ש"ד ס"ק יז].
- ג. הרא"ש [פ"ק ביצה ס' ב] וההגהות מרדכי [חולין ס' תשכג] כתבו דלפי מסקנת הגמ' בביצה אין להתיר לבטל איסורין דרבנן אלא באופן שמיקליא קלי איסורא, שמסיק את התנור והעצים נשרפים, אבל בעלמא אין להתיר, וכך פסק בתרומת הדשן [ס' נד].

פסק השו"ע להלכה

להלכה כתב השו"ע בסתמא דמותר לבטל איסורין דרבנן שנתערבו בהיתר, וכתב הפמ"ג [מ"ז ס"ק יב] דמשמע שנקט כהרמב"ם דאף בשיש לו שורש מהתורה שרי.

והש"ך [ס"ק יט] הקשה סתירה בדעת השו"ע, דבאו"ח [ס' תרעז] כתב לענין מותר השמן שנשאר מנרות חנוכה [והוא אסור משום שהוקצה למצוה] שנתערב בשמן אחר ואין שישים נגדו, יש מי שאומר שאין להוסיף עליו לבטלו, ולא הביא דיעה המתרת. וכתב דאולי י"ל דכיון שהוקצה למצוותו ה"ז חמיר טפי. והמנ"א [שם ס"ק יב] כתב דו"ל שלגבי נר חנוכה החמיר השו"ע טפי, משום דהוי כדבר שיש לו מתירין, כיון שמותר מדינא לשהותו לשנה הבאה ולהדליק בו נר חנוכה.¹⁵

פסק הרמ"א

הרמ"א פסק כהרא"ש וההגמ"ר והתה"ד שאין להתיר אלא הנהו דמקלי קלי איסורא.

אמנם הט"ז [ס"ק יב] הביא את המהרש"ל שכתב דהעיקר כהרשב"א, שכן כתבו רוב הראשונים. וכתב הפמ"ג דיש לצדד ולהתיר בהפסד מרובה. גם בשו"ת רע"א [ח"א ס' לח] כתב להקל בהפסד מרובה ולסמוך על הרשב"א. אמנם החכמת אדם [כלל נב ס"ז] העתיק את פסק הרמ"א שאסר.

דברי הרמ"א בדין חוזר וניעור

איתא במשנה [תרומות פ"ה מ"א] סאה תרומה שנפלה למאה ולא הספיק להגביהה עד שנפלה אחרת אסורה ור"ש מתיר.

ועוד איתא בפ"ב דערלה, הערלה מעלה את הכלאים והכלאים את הערלה והערלה את הערלה, כיצד סאה ערלה שנפלה לסאתיים ואח"כ נפלה סאה ועוד של ערלה, זו היא שהערלה מעלה את הכלאים וכו'.

ביאורים והערות

15. והבאר היטב תמה על המג"א, דאם אכן הוי כדבר שיש לו מתירין, בודאי לא שייך כלל להוסיף עליו ולבטלו בשישים, ומהשו"ע משמע דבטל בשישים. וצ"ל שלא נתכוין המג"א לומר דהוי ממש דשיל"מ, אלא דחמיר טפי והוי קצת כדשיל"מ, ולכן החמיר בזה השו"ע באו"ח [ס' תרעז], ועיין בפת"ש [ס"ק ז] שציין לשו"ת רע"א בהשמטות [ס' לח].

קנין הלכה

מראי מקומות

הראשונים נחלקו באיסור שנפל להיתר אשר יש בו שיעור לבטלו, ואח"כ נפל איסור נוסף אשר אם נצרף את שני האיסורים לא יהא בהיתר שיעור לבטל את האיסור, האם אומרים דקמא קמא בטיל, והאיסור הראשון כבר הותר בשעה שנפל השני ואינו מצטרף לאוסרו, ואדרבא מצטרף הוא לשיעור ההיתר ע"מ לבטל את האיסור השני, או דאמרינן דהאיסור השני מעורר את האיסור הראשון והם מצטרפים לאסור:

א. דעת הראב"ד [הובא ברמב"ן ובר"ן ע"ז דף עג.] דבכל גווני אמרינן קמא קמא בטיל, ואין האיסור הראשון חוזר וניעור.¹⁶

ב. דעת הרמב"ן והר"ן [ע"ז דף עג.] שאם בצירוף שני האיסורים יש טעם איסור בקדירה, ה"ז חוזר וניעור, דע"י הטעם ה"ז כאילו ניכר האיסור. ואף בתערובת מין במינו שאין טעם האיסור מורגש אמרינן חוזר וניעור, כיון שאם היה מתערב באינו מינו היה נותן בו טעם. [ולא נתפרש ברמב"ן ובר"ן מה הדין בתערובת יבש ביבש שאין בה נתינת טעם אם אמרינן בזה חוזר וניעור, כגון בתערובת מין בשאינו מינו יבש ביבש ששיעור הביטול הוא בשישים, א"נ בתערובת מין במינו באופן שנתרבה האיסור על ההיתר].

אך לגבי תערובת ערלה וכלאי הכרם אשר שיעורם במאתיים, וגם כשנתרבה האיסור אין בו כדי ליתן טעם בהיתר, ככה"ג לא אמרינן דחוזר וניעור.

ג. הרא"ש [פ"ז חולין ס"ז] כתב דבכל גווני אמרינן דהאיסור חוזר וניעור, בין באינו מינו ובין במינו, בין בלח ובין ביבש. וכן פסקו הטור, הרמ"א והמהרש"ל.

ד. הפר"ח [ס"ק כא, הובא בפמ"ג ש"ד ס"ק כא] והגר"א [ס"ק טו] מחלקים בין ציור שאם יהא האיסור חוזר וניעור יהא בו איסור תורה, לבין ציור שלא יהא בו אלא איסור דרבנן, דבאיסור תורה [כגון במין בשאינו מינו ויש בו שיעור נותן טעם, א"נ במין במינו והאיסור נתרבה על ההיתר] אמרינן דחוזר וניעור, אך באיסור דרבנן [כגון מין במינו לח בלח], ואם נצרף שני האיסורים לא יהיה שיש בהיתר נגדם אך יהא רוב, שתערובת זו מותרת מן התורה ואסורה מדרבנן, בזה לא אמרינן דחוזר וניעור אלא אמרינן דקמא קמא בטיל והתערובת נשארת בהיתרה. הש"ך [ס"ק כט] נקט לעיקר דבתערובות לח בלח אמרינן דחוזר וניעור, בין במינו ובין בשאינו מינו, דכיון שאין שיש נמצא שהאיסור נותן טעם בהיתר והרי זה כאילו הוכר האיסור, [וגם במינו אמרינן דכשנגדו באינו מינו היה נותן טעם].

ולגבי תערובת יבש ביבש, כתב הש"ך דאם נתערבו מין במינו אין חוזר וניעור אף אם היום הוא איסור. ולגבי תערובת מין בשאינו מינו כתב הש"ך די"ל דחוזר וניעור, כיון דמה שהצריכו בה שיש הוא משום גזירה שמא יבשל את התערובת ויתן האיסור טעם בהיתר, לכן דנים זאת כנותן טעם.

להלכה: כתב הש"ך דכיון שהמהרש"ל והרמ"א הסכימו לומר דחוזר וניעור אף בתערובת יבש ביבש, נקמינן הכי לדינא, אך במקום הפסד מרובה היקל הש"ך בתערובת יבש ביבש מין במינו.

דין חוזר וניעור

הראשונים הביאו ראייה לדין חוזר וניעור מהגמ' בגדרים [דף נו:]: דגידולי היתר מעלין את האיסור, וכן בצל שעקרו בשביעית [ויש בו דין קדושת שביעית] וחזר ונטעו בשמינית, ורבו גידוליו על עיקרו הותר הבצל, ומכאן הוכיחו דלא אמרינן דקמא קמא בטיל

ביאורים והערות

16. ומה שמצינו במשנה תרומות הנ"ל דהסאה השנייה מצטרפת עם הראשונה, כתב הראב"ד שהוא משום דתרומה שאני, שגם כשנפלה לסאה צריך להרימה, וכ"ז שלא הרים ה"ז כאילו נגמר הביטול של הסאה הראשונה.

קנין הלכה

מראי מקומות

ויהשב הכל איסור, אלא שכשנתרבה ההיתר חל בזה דין ביטול על האיסור. ויש ללמוד מזה שדין חוזר וניעור הוא מן התורה, שהרי אף לקולא אמרינן דחוזר וניעור, וגם מלשונות הרא"ש [פ"ז חולין ס"ז] משמע שדין זה הוא מן התורה. ועיין בספר כדי השולחן שהביא דבתוס' יבמות [דף פב:] יש לכאורה סתירה בנידון זה, שבמקום אחד כתבו דרך מדרבנן אמרינן דחוזר וניעור, ובמקום אחר כתבו שהוא דין תורה. והכרתי ופלתי [ס"ק יב] נקט שדין חוזר וניעור אינו אלא מדרבנן, ואפילו באופן שנתרבה האיסור על ההיתר ג"כ אינו אלא מדרבנן, דמן התורה כבר הותר האיסור, [ועיי"ש שדייק בן מהסוגיא דבכורות דף כב]. והחזו"א [סי' כח ס"ק יח סוד"ה והא דהוסיף] כתב דנראה דדין חוזר וניעור הוא מן התורה, בין בנתרבה האיסור ובין בנותן טעם [במין בשאינו מינו]. עוד כתב החזו"א [שם] דנראה שבמקום שנתרבה האיסור על ההיתר, נקטינן דלכו"ע חוזר וניעור.

במקרה שהאיסור השני נפל לתערובת קודם שנודע שהאיסור הראשון נתערב בה

הראשונים הביאו מדברי הירושלמי [פ"ב דערלה] דכל זמן שלא נודעה התערובת לא חל דין ביטול ברוב על החתיכה הראשונה שנפלה לתוכה, ורק משעה שנודעה התערובת חל הביטול.¹⁷ ועיין בש"ך [סימן קט ס"ק יב] שכתב דדין זה הוא מן התורה. והב"ח [שם] וכן הגר"ז נקטו שדין זה אינו אלא מדרבנן, אך מדאורייתא יש ביטול ברוב אף קודם שנודעה התערובת. ועפ"ז כתב הש"ך [ס"ק כא] דכל מה שנקט דבתערובת מין במינו ביבש לא אמרינן דחוזר וניעור [וכפי שהובא לעיל], היינו דוקא כשנודעה התערובת, דאז חל הביטול על האיסור הראשון שנפל להיתר, ומעתה כשנפל האיסור השני אין הוא מעורר את הראשון מביטולו כיון שאינו נרגש, דאין כאן נתינת טעם, אבל אם האיסור השני נפל קודם שנודעה התערובת, מצטרף הוא לאיסור הראשון וה"ז אסור.

הידיעה שקובעת

עיי' רע"א שהביא מהירושלמי [פ"ב ערלה] שמשופק אם ידיעת הבעלים קובעת, או שגם ידיעת חבירו חשיבא ידיעה לענין דיני הביטול. במרדכי [ב"ק סי' קב] כתב דענין ידיעת האיסור הוא שידע שנתערב איסור וגם ידע שחל בו דין ביטול ברוב. ובשו"ת בית שלמה [סי' קבח] נקט לדינא דכל שהבעלים יודעים מהתערובת חל הביטול, אף אם הם מסופקים בדין אם האיסור בטל.

דין חוזר וניעור בשני איסורים שונים ובשני טעמים שונים

כתב הב"י דבאופן שנפל איסור אחר לקדירה אין הוא מעורר את האיסור הראשון, וכגון כזית תלכלך שנפל לקדירה של ס' זיתים ונתבטל בשישים, אם עתה נפל כזית דם אין הוא מעורר את האיסור הראשון כיון שהם שני מיני איסורין, ואדרבה מבואר בסוס"י צח דאף בנפלו שניהם ביחד כל אחד מבטל את חברו.

והוסיף בזה הש"ך [ס"ק כ] דהיינו משום שגם הטעמים של האיסורים חלוקים זה מזה, ומשמע שאם יהיו טעמים שווים יצטרפו שני האיסורים לאסור, ומשמע עוד שגם יאמר בזה דין חוזר וניעור, וכגון כזית שומן נבילה שנפל לשישים ואח"כ נפל כזית תלכלך, החלב מעורר את השומן של הנבילה כיון שטעם החלב והשומן שוה.

עוד משמע שבאיסור אחד מצטרפים ב' טעמים שונים כדי לעורר את האיסור, וכגון אם נפל כזית תפוח של תרומה לשישים

ביאורים והערות

17. דעת הראב"ד המובא בר"ן [פ"ה ע"ז דף לו.] הוא שביטול ברוב אינו תלוי בידיעת האיסור, והוא חל מיד כשנפול האיסור לתערובת והביאו הש"ך [ס"ק כא], אך לא מיקל כך להלכה.

קנין הלכה

מראי מקומות

[ונתבטל באינו מינו], ואח"כ נפל כזית ענבים של תרומה, הרי הם מעוררים את הכזית הראשון ואופרים, כיון שהכל איסור אחד, [ועיין לעיל סוף"י צח].

בדברי המהרא"י בהגהות שערי דורא המובאים בש"ך [ס"ק כא]

הש"ך [ס"ק כא] נחלק עם המהרש"ל בביאור דברי מהרא"י בהגש"ד בשם הראב"ה, וראינו לנכון לבאר את הדברים. וז"ל המהרא"י חתיכה של איסור שנפלה תוך ס' חתיכות של היתר וידע בה שנפלה, ואח"כ נפלה חתיכה אחרת וכו', וראב"ה אמר דאפילו ידע בה אסורה, אח"כ הגביה אותה לחוץ קודם שנפלה השנייה עכ"ל. ופירש המהרש"ל, שאיירי באופן שחתיכות ההיתר מתבטלות בקדירה ואז נפלה חתיכת האיסור ונודעה הנפילה ובטל טעמה בשישים, ואח"כ נפלה חתיכה אחרת דאמרינן בזה דחזור וניעור. ואם הגביה את החתיכה האסורה קודם נפילת החתיכה השנייה של האיסור לא אמרינן בזה דחזור וניעור. ולפי הבנה זו בראב"ה נמצא חידוש, דדין חזור וניעור לא נאמר לעורר פליטת איסור שנתבטלה בהיתר [רק אם האיסור עצמו נמחה בתערובת], והמהרש"ל עצמו חלק על החידוש הזה, והש"ך תמה על המהרש"ל דלא מסתבר שהראב"ה יסבור כן. ולכן פירש הש"ך דמיירי בתערובת יבש ביבש, ומה דבעינן שישים חתיכות ולא סגי בשתי חתיכות, הוא משום דמיירי במין בשאינו מינו. ולפי"ז מבואר בראב"ה דאף כיבש אמרינן שהאיסור חוזר וניעור "משום שמרגישין הטעם", והיינו דאף שביבש ביבש אין מרגישין טעם, מ"מ כיון שאיסורו משום שמא יבשלם ויתן טעם לכן הצריכו שישים, ולכן אמרינן בזה דחזור וניעור, [משא"כ במין במינו שאף אם יבשל לא יתן טעם, בזה נקט הש"ך דלא אמרינן חוזר וניעור כלל].

ולהלכה פשוט דאף כשהאיסור הראשון הוא רק פליטה של איסור ללא ממשות אמרינן דחזור וניעור. עיין משנ"ב [ס' תנב ס"ק יג] שכתב דאם הגעיל כלי בן יומו באופן שהיו במים שישים כנגד הכלי ואח"כ הגעיל כלי נוסף, ואין שישים במים כנגד פליטת שני הכלים, אמרינן בזה דהמים נאסרים דהאיסור חוזר וניעור. 18.

כתב הרמ"א בסוף הסעיף, שאם נפל כזית חלב למים ונתבטל בשישים, ואח"כ נפל בשר לתוך המים באופן שאין שישים במים כנגד הבשר והחלב יחד, וגם אין בבשר שישים כנגד החלב, הכל מותר. מקור הדין הוא בספר איסור והיתר [כלל כד סין ח]. וכתב האו"ה דאף שבעלמא אם נתבטלו בשר וחלב יחד הרי הם מצטרפין ונחשבים כמין אחד ובעינן שישים כנגד שניהם, הכא שלא נאסרו יחד קודם נפילתם לקדירה אין הם נאסרים, דכיון שיש שישים כנגד כל א' מהם אין זה דרך ביטול, דאין החלב והבשר נותנים טעם זה בזה. ומבואר בספר או"ה, דמהטעם הנ"ל ה"ז מותר אף באופן שלא נודעה נפילת החלב קודם שנפל הבשר, שאף שעדיין לא נתבטל החלב, מ"מ גם אם נפלו החלב והבשר יחד למים אינם נאסרים ככה"ג.

כתב הפמ"ג [ש"ד ס"ק כב] בשם שו"ת צמח צדק [ס' פ], דאף שלאחר שנתבטל החלב במים מותר לכתחילה ליתנו בבשר [וכמש"כ הש"ך ס"ק כב], מ"מ אין לערב לכתחילה חלב במים ע"מ ליתנו בבשר. וראייתו מהגמ' [דף קיב]. שאסרו ליתן כלי עם

ביאורים והערות

18. ועיין בספר בדי השולחן [ביאורים ד"ה לא שנא] שהביא דבהלכות פסח מצינו חילוק בדין חוזר וניעור בין פליטת איסור לבין ממשות איסור, דהא בסי' תמז [ס"ד] הובאה מחלוקת הפוסקים בחמץ שנתערב קודם הפסח וחוזר וניעור בפסח, [דין חוזר וניעור בפסח אינו כאשר נתווסף חמץ בפסח, אלא בעצם החמץ המעורב מלפני הפסח נאסר מעתה, דחמץ בפסח במשהו], ואילו בסי' תמז [ס"ג] איתא, דאם נמצאה חיטה בתרנגולת בערב הפסח הרי בטלה ומותר לאוכלה בפסח. והקשה המשנ"ב [ס"ק כא] דאמאי לא נימא דחוזר וניעור [לפי השיטות המובאות שם (סעי' ה) דאמרינן חוזר וניעור], והביא המשנ"ב שתירצו המג"א והגר"א דרק כאשר נתערב ממשו של החמץ יאמרו הפוסקים דחוזר וניעור, ולא בפליטה בעלמא.

קנין הלכה

מראי מקומות

חומץ ליד כותח שמא יפול מהכותח אל החומץ, ואח"כ יתנו מהחומץ הזה לקדירת בשר, והרי רש"י [שם ד"ה האי] כתב דהחשש הוא שמא יפול כותח בכמות כזו שלא יתן טעם בחומץ, ואת"ל דשרי לכתחילה ליתן חלב בשישים ע"מ לערבב עם בשר, כ"ש שאין לחוש בכותח הנ"ל.
גם בשו"ת רע"א האריך לחפש מקור לאיסור זה, ועיי"ש.

סעיף ז

מקור הדין הוא בגמ' ע"ז דף לג., ת"ר קנקנים של עכו"ם וכו' עכו"ם נותן לתוכן יין וישראל נותן לתוכם מים, וכן מותר ליתן לתוכן ציר ומוריים. ושם [ע"ב] נחלקו אמוראים אם מותר ליתן לתוכן שבר, ולהלכה נקטינן להקל.
ונחלקו הראשונים בטעם ההיתר ליתן מים וציר ומוריים ושכר:

א. רש"י פירש דמש"כ בגמ' דישאל נותן לתוכם מים, היינו להכשירם ע"י מילוי ועירוי ג' מעל"ע [ואין שותין את המים עצמן]. ובטעם ההיתר ליתן ציר ומוריים, כתב רש"י שהוא משום שהן שורפין את היין הבלוע ומכלין אותו.

גם הר"ן [על הרי"ף דף יב:] כתב דטעם ההיתר הוא משום שהמים מפגיגים את היין ומבטלים את טעמו, וה"ז כאילו הם שורפין אותו במקומו.

ב. הראב"ד [ספר איסור משהו, הובא בר"ן שם וברבי"ש סי' שמט], רבינו יונה [הובא בתורת הבית בית ה שער ו דף סו:] והרשב"א [תורת הבית בית ה שער ד דף לו:] ביארו דבגמ' נתחדש דין כללי בדין ביטול איסור לכתחילה, שאם נבלע בכלי איסור מועט ובכלי זה הגילים להשתמש בשפע, והיינו בכמות גדולה אשר תמיד יש בה שישים כנגד האיסור הבלוע בקדירה, מותר להשתמש בכלי לכתחילה ואין חוששין לביטול איסור לכתחילה.¹⁹
ג. הרא"ש [פ"ב ע"ז סימן כ"ג] ביאר שהטעם הוא משום שהיין פוגם את הציר והמוריים והשכר, ולכן אין איסור ליתנם בתוכה.

והטור [סי' קכב ס"ב] חלק על הרשב"א וכתב דכשם שגזרו שלא להשתמש בכלי שאינו ב"י אטו ב"י, כן יש לגזור בכלים שתשמישן בשפע שמא ישתמשו בהם בכמות מועטת. והב"י [סי' קכב] כתב די"ל דכיון שאין רגילות כלל להשתמש בכלי בכמות מועטת, לכן לא גזרו.

ביאורים והערות

19. תוספת עיון

לכאורה עיקר סברת הרשב"א וסיעתו שהתירו שימוש בכלי שתשמישו בשפע צריכה ביאור, דכיון שאין מבטלין איסור לכתחילה מה בכך שתשמישו של הכלי בשפע, סו"ס מבטל את האיסור הבלוע בו. ולכאורה הכוונה דכיון שהאיסור בלוע בכלי וא"א לאוכלו בפ"ע, ורק אם יבשלו בכלי תבשיל יפלט האיסור ויבלע בתבשיל, וכיון שכלי זה תשמישו בשפע א"כ לעולם לא יתן האיסור הזה טעם באוכל, ולכן אפשר לראותו כבר מעתה כאילו אינו קיים ואין לחוש לביטול איסור לכתחילה. משא"כ בכלי שמבשלים בו לפעמים בכמות מועטת, אין לראות את האיסור כאבוד מן העולם שהרי יתכן שיבשלו בכלי כמות מועטת והאיסור יתן בו טעם, ולכן יש לחוש בו לביטול איסור לכתחילה ולא לבשל בו אף בשפע. [ואולי זו כוונת הרשב"א שסיים דבכלי שלפעמים משתמשים בו במועט אסור שמא יבוא לידי נתינת טעם, וכן סיים השו"ע, די"ל שאין זו גזירה חדשה שמא יבוא לידי נתינת טעם אלא דמטעם זה יש לחוש לביטול איסור לכתחילה. אמנם הגר"א (ס"ק יח) מפרש שיש גזירה שלא להשתמש בכלי אף באופן המותר אם עלול להשתמש בו לפעמים באופן האסור, וכמו שגזרו אינו ב"י אטו ב"י, וכמבואר בפסחים (דף ל.) דילמא אתי למיעבד במינון].

כתב הרשב"א [תורת הבית ב"ד ש"ד דף לו.] דאין היתר לבטל חתיכת איסור קטנה אף בכלי שתשמישו בשפע, וכל ההיתר הוא רק לגבי איסור מועט הבלוע בכלי, וכ"כ הפמ"ג [מ"ז ס"ק טו].

קנין הלכה

מראי מקומות

להלכה: השו"ע [סי' צט ס"ז וסי' קכב ס"ה] פסק לקולא כהרשב"א, וכן נקטו הפר"ח [סי' קכב ס"ק ג] והגר"א [סי' צט ובסי' קכג].

אמנם הט"ז [סי' צט ס"ק טו] וכן הש"ך [סי' קכב ס"ק ג] חלקו על ההיתר הזה ונקטו כהמור"ד [סי' צט ס"ק טו] וכן נקט הפמ"ג [מ"ז ס"ק טו], וכן פסק החכמת אדם [כלל נב ס"י] דאין להתיר כלים שתשמישם בשפע.²⁰
[ונקט הט"ז כהרא"ש שטעם ההיתר של המים והציור והמוריים הוא משום שהיין פוגמן].²¹

סיכום הדינים

- א. הראשונים נחלקו בדיון איסור מועט שתשמישו בשפע, יש שהתירו להשתמש בו, וכן פסקו השו"ע, הרמ"א, הפר"ח והגר"א. והמור, הט"ז והש"ך אסרו בזה, וכן נקטו הפמ"ג והחכמת אדם.²²
- ב. במקרה שהאיסור הבלוע בכלי נותן טעם לפגם כתבשיל שבכלי, כגון יין בשכר או בציר ומוריים, כתב הט"ז שבזה גם להמור מותר לבשל את התבשיל בכלי.
- ג. לגבי איסור מועט שנבלע בכלי ועבר מעל"ע, ומעתה האיסור נותן טעם לפגם בכלי, כתב הפמ"ג [שפ"ד ס"ק כג] דאין להתיר. [וכן משמע מסתימת דברי הט"ז והש"ך שלא כתבו כלל שלאחר מעל"ע מותר לכתחילה]. וכן משמע מהבינת אדם [אות מא (נח)], וכ"כ בספר יד יהודה. [ובגליון מהרש"א נסתפק בזה, ובהגהת יד אברהם כתב להקל].

ביאורים והערות

20. תוספת עיון

על עיקר חידושו של הרשב"א דכלי שתשמישו בשפע ובלע איסור מועט מותר להשתמש בו, יש להקשות דלפי המבואר בסימן צב דחיישנן שבליעה מפעפעת בדופן הכלי ואוסרת עד שישם כנגדה, ה"נ נחוש שטיפת האיסור שנבלעה בכלי אסרה את הבלוע בדופן עד שישם כנגדה, וחתיקה נעשית נבילה, ומעתה בעינן שישם פעמים שישם כנגד הטיפה, ולענין זה רחוק יותר לצייר כלי שתשמישו בשפע שיהא בו תמיד ס' פעמים ס' כנגד האיסור. אמנם אין זו קושיא על הרשב"א עצמו, דהוא אינו סובר דין חנ"נ בשאר איסורים, וגם אין זו קושיא על השו"ע שפסק כהרשב"א, דגם השו"ע אינו סובר דין חנ"נ בשאר איסורין, אך צ"ע על הרמ"א ועל שאר מפרשי השו"ע שלא העירו בזה.

עוד צ"ע והעיר בזה הדרישה [ס"ק ב], דגם בכלי שתשמישו בשפע מצוי שנוטלין ממנו את התבשיל ונשאר בו מעט, באופן שאין שישם נגד האיסור, ואם השארית הזו רותחת הרי היא בולעת מהאיסור ונאסרת, וא"כ כמעט לא מצוי כלי שתשמישו בשפע וצ"ע.

21. ומה שכתב הט"ז שיש בסוגיא זו שתי קושיות, (א) למה התירו לתת שאר משקין בקנקנים של גוי, כוונתו, למה לא נאסרו המשקין האלה אף בדיעבד [כך ביאר הפמ"ג], וע"ז כתבו הראשונים דהוא משום שהיין הוא נטל"פ. (ב) דנהי דהוי נ"ט בר נ"ט מ"מ למה התירו לבטל איסור לכתחילה, ומכאן זה חידוש הרשב"א את חידושו שדבר שתשמישו בשפע אין בו איסור לכתחילה. והמור סובר דאכן הטעם משום שתשמישו בשפע, אך אין ללמוד היתר אלא באופן שהאיסור נותן טעם לפגם בהיתר, שבזה גם אם ישתמש בכמות מועטת לא יהא איסור, שהרי הוא פוגם בהיתר, אך אין ללמוד היתר לשאר האיסורים שאינם פוגמים בהיתר, דבזה אפשר דגורנין מרובה אטו מועט.

22. כתב הפמ"ג [מ"ז ס"ק טו] וז"ל ומשמע דמדרכנן שומעין להרשב"א להקל, ואח"כ סיים ולדינא צ"ע באיסור דרבנן בכלי גדול עכ"פ שדרכו להשתמש בשפע אולי יש לצדד עכ"ל. והחכמ"א לא חילק בזה ומשמע שהחמיר בכל גווניו.

שאלות לחזרה על החומר הנלמד בחודש אייר תשע"ו

יו"ד הלכות תערובות סימן צט

מיוסדות על טור וב"י, שו"ע ט"ז וש"ך, נקודה"כ רעק"א ופתחי תשובה

סעיף א

- א. נחלקו הראשונים בחתיכת נבילה חיה שיש בה בשר ועצמות שנפלה לקדירת היתר, אם עצמות האיסור מצטרפים עם האיסור להצריך ששים נגד הכל או שמצטרפים עם ההיתר לבטל האיסור ;
- (1) מהן שיטות הראשונים שהובאו בטור בזה?
- (2) איך פסקו השו"ע והרמ"א בדין זה?
- (3) לשיטה שמצטרפים עם ההיתר, מה טעם אינם בכלל האיסור, וא"כ אמאי מועיל להצטרף לבטל האיסור?
- ב. (1) עצמות היתר האם מצטרפים עם ההיתר לבטל האיסור?
- (2) עצמות האיסור הרכות האם מצטרפים עם האיסור או עם ההיתר?
- (3) המוח שבעצמות האיסור, האם מצטרף עם האיסור?
- ג. (1) איסור כחוש האם מצטרף להיתר או לאיסור?
- (2) איסור שמן האם מצטרף להיתר או לאיסור?
- (3) אבר מן החי שנפל להיתר, האם עצמות שלו מצטרפות להיתר?
- ד. מה הטעם דהכא לא אמרינן שכיון שהעצמות דבוקים לבשר האיסור נעשו העצמות נבילה, ובסי' צח אמרינן דאפי' חרס שבכלי צריך ששים נגדו?
- ה. בגמרא איכא תרי לישני בהא דמשערין גם בקדירה כדי לבטל האיסור, ללשון א' הכוונה בחרסית הקדירה וללשון ב' הכוונה במה שבלעה הקדירה.
- (1) איך מבאר רש"י פירוש שני הלשונות, ולפי זה איזה לשון מחמיר יותר, וכמאן קיי"ל?
- (2) איך מבאר הרשב"א פירוש שני הלשונות, ולפי זה איזה לשון מחמיר יותר, וכמאן קיי"ל?
- (3) מה הפי' בדברי הטור ובדברי השו"ע שכתבו: "וגוף הקדירה אינה מצטרפת לא עם ההיתר ולא עם האיסור"?

סעיף ב

- ו. חתיכת נבילה שיש בה בשר ועצמות שנתבשלה כבר, ונפלה לקדירת היתר ;
- (1) האם העצמות שבה מצטרפין עם ההיתר או עם האיסור?
- (2) ומה הטעם?

סעיף ג

- ז. חתיכה הבלועה מאיסור שנפלה להיתר, האם החתיכה מצטרפת לששים לבטל האיסור, ומה הטעם?
- ח. (1) לשיטה שהחתיכה מצטרפת לבטל האיסור, האם החתיכה עצמה ג"כ מותרת, ומה הטעם?
- (2) לשיטה שהחתיכה אינה מצטרפת לבטל האיסור רק אם יש ששים נגד כל החתיכה, האם החתיכה עצמה ג"כ מותרת, ומה הטעם?

סעיף ד

- ט. היתר שנתבשל בקדירה ונתמעט בבישולו ונבלע בקדירה, ואח"כ נתערב בה איסור ;
- (1) לרש"י האם מצרפין מה שנבלע בקדירה להיתר כדי לבטל האיסור, ומה הטעם?
- (2) להרשב"א האם מצרפין מה שנבלע בקדירה להיתר כדי לבטל האיסור, במין במינו או בשאינו מינו, ומה הסברא לחלק ביניהם?
- (3) האם לרש"י והרא"ש יש ג"כ נפק"מ בין במינו או בשאינו מינו?
- י. (1) איך ביאר הרמב"ם לישנא בתרא דגמרא דקאמר "במאי דבלעה קדירה"?
- (2) איך פסק הרמב"ם בפלוגתא זו [שנחלקו בה גם רש"י והרשב"א, הובאו לעיל בשאלה ד]?
- (3) כאיזה שיטה פסק המחבר בשו"ע?
- (4) מה חלק הטי"ז על השו"ע, ועל מה נתבססו דבריו?

- יא. באופן שראו את האיסור בשעת נפילתו, ורואים עכשיו שלא נצטמק כלל, וההיתר כן הצטמק, האם בכה"ג מצרפין ההיתר שנבלע בקדירה;
 (1) מה דייק הרשב"א מדברי רש"י?
 (2) ומה כתב על זה הרשב"א?
 (3) מה הסברא שכתב הרשב"א, ומנין ההוכחה כדבריו?
 (4) מה פסק המהרש"ל בנידון זה?
 (5) ואיך נקטו הט"ז והש"ך להלכה?
 יב. הרשב"א שהקל כשהיה התערובת מין במינו, האם מיירי גם כשלא ראינו איכות האיסור בתחילה או דוקא כשראינו האיסור בתחילה?
 יג. כתב הטור: ואדוני אבי הרא"ש ז"ל לא חילק. האם כוונתו להקל בשניהם או להחמיר בשניהם?

סעיף ה

- יד. (1) באר שיטות הסמ"ג והטור כשבשוגג הוסיפו מים לקדירה אחר שנפל לתוכה האיסור, האם מצטרפים המים לששים כדי לבטל האיסור, בבשר בחלב ובשאר איסורים?
 (2) איך מבארים הב"י והדרכי משה והט"ז את דברי הסמ"ג ממה שקיי"ל דכל האיסורים שריבה עליהן בשוגג מותרים?
 טו. (1) הא דאין מבטלין איסור לכתחילה [טעם או ממשות, יבש ביבש או לח בלח], האם הוא מדאורייתא או מדרבנן?
 (2) מה הנפק"מ אם הוא מדאורייתא או מדרבנן?
 טז. איסור שנפל לתוך היתר שאין בו שיעור לבטלו, ועבר וביטלו או שריבה עליו בשוגג, מה הדין בבשר בחלב ובשאר איסורים, לדעת השו"ע ולדעת הרמ"א?
 יז. ומה הדין כשריבה עליו במזיד;
 (1) למבטל עצמו אם הוא שלו?
 (2) למבטל עצמו אם אינו שלו?
 (3) למבטל עצמו כשביטלו בשביל אחרים והוא אינו שלו?
 (4) למי שנתבטל בשבילו - כשידע והיה ניחא ליה או כשלא ידע, ומה הטעם?
 (5) לשאר כל אדם?
 יח. האם מותר למוכרו לישראל אחר שיהנה ממה שביטלו, ומה הטעם;
 (1) כשהישראל לוקח ביוקר מן הגויים?
 (2) כשאין הישראל לוקח ביוקר מן הגויים?
 יט. (1) לדעת הטור, האם שוגג מיקרי גם כן כששגג בדין וסבר שמותר או רק כששגג במעשה?
 (2) איך הוכיח הט"ז מדברי הטור כדבריו?
 (3) ומה הן ב' הראיות שהביא הט"ז לדבריו?
 (4) כשהיה מסופק בדין ושאל ללומדים ולא לבעלי הוראה מפורסמים, האם נקרא שוגג או לא?
 כ. כתב הרמ"א: אבל חתיכה שבלעה איסור לא מהני שניתוסף אחר כך ההיתר, דהא אמרינן ביה חתיכה נעשה נבילה.
 (1) האם למ"ד דלא אמרינן חנ"נ בשאר איסורים תהא מותרת חתיכה שבלעה איסור כשניתוסף אח"כ ההיתר?
 (2) ולמאן דס"ל דאמרינן חנ"נ בשאר איסורים גם בלח בלח, מאי איכא בין לח בלח לבין חתיכה שבלעה איסור?
 (3) האם בלח בלח בבשר בחלב אמרינן חנ"נ?
 כא. (1) במקום דאמרינן חנ"נ, אם ניתוסף היתר נגד כל האיסור קודם שנודע האיסור, האם הוא מבטל האיסור?
 (2) במקום דלא אמרינן חנ"נ, אם ניתוסף היתר נגד כל האיסור אחר שנודע האיסור, האם הוא מבטל האיסור?
 (3) מה דעת הרמ"א במקום דאמרינן חנ"נ, האם הוא גם כשלא נודע?
 (4) ואיך פוסקים לדינא בענין זה?
 כב. (1) האם צריך החכם לחקור אם הוסיפו מים לקדירה אחר שנפל בה האיסור, ומה הטעם?
 (2) האם צריך החכם לחקור מתי הוסיפו מים לקדירה, אם לפני שנודע או אחרי שנודע?
 (3) ומה טעם לא נהגו כן?

סעיף ו

- כג. איסור דרבנן שיש לו עיקר מן התורה;

- (1) האם מותר לבטל אותו בידים?
 - (2) ומה הדין אם ביטלו במזיד?
 - (3) ומה הדין אם נפל מעצמו ואין בהיתר כדי לבטלו?
 - (4) ומה הדין אם הפילו בשוגג?
- כד. איסור דרבנן שאין לו עיקר מן התורה, האם מותר לבטל אותו לכתחילה בידים;
- (1) מוקצה?
 - (2) תרומת וחלת חוץ לארץ?
 - (3) שאר איסורים?
 - (4) ומה הטעם לחלק ביניהם?
- כה. האם דברים אלו מיקרי יש להם עיקר מן התורה ומדוע;
- (1) בשר עוף בחלב?
 - (2) תרומה?
 - (3) יין נסך?
 - (4) גבינות הגויים?
 - (5) שומנו של גיד?
- כו. לדעת השו"ע האם מותר לכתחילה לבטל איסור דרבנן;
- (1) במוקצה?
 - (2) בנר חנוכה?
 - (3) ומה הטעם?
- כז. איסור שנתבטל בששים, והם שני מיני איסור שחלוקים בטעמים, ואח"כ ניתוסף בו מן האיסור, האם האיסור חוזר וניעור?
- כח. איסור שנתבטל בששים והם מין איסור אחד שטעמים שווה, ואח"כ ניתוסף בו מן האיסור, האם אמרינן קמא קמא בטיל או שהאיסור חוזר וניעור;
- (1) בלח בלח?
 - (2) ביבש במין במינו?
 - (3) ביבש במין בשאינו מינו?
- כט. חתיכת איסור שנפלה בששים דהיתר והכיר בה או שלא הכיר בה עד שנפלה אחרת, ואין בהיתר כדי לבטל שניהם, האם אסורה או מותרת?
- ל. (1) נפל כזית חלב לתוך מים ונתבטל בששים, ואח"כ נפל ממים אלו לתוך קדירה של בשר, ואין בבשר ששים נגד החלב, האם הבשר מותר או אסור?
- (2) והאם מותר ג"כ לכתחילה ליתן המים לקדירה של בשר, ומה הטעם?

סעיף ז

לא. איסור מועט שנבלע בכלי כשר, האם מותר להשתמש בכלי זה לכתחילה, כשאפשר לבא לידי נתינת טעם או כשאי אפשר לבא לידי נתינת טעם, בכלי גדול או קטן, כשפוגם או כשאינו פוגם?

שאלות הנוגעות למעשה בחומר הנלמד בחודש אייר תשע"ו

יו"ד הלכות תערובות סימן צט

א. בישל כמה דגים ביחד, וראה שאחד מהם היה דג טמא.

1. אם היה ס' רק כנגד בשר הדג הטמא, בלי עצמותיו, מה הדין.
 2. מה הדין אם רק בצירוף העצמות של הדגים הטהורים היה ס' כנגד בשר הדג הטמא.
 3. ומה הדין אם רק בצירוף העצמות של הדג הטמא והדגים הטהורים יחד היה ס' כנגד בשר הדג הטמא.
 4. מה הדין באופן שלא היה ס' כנגד הדג הטמא, והוציא אותו מהקדרה וראה שנשאר באותו גודל כפי שהכניסו, ונפל לתוך קדרה אחרת שיש בה ס' רק כנגד בשר הדג, בלי עצמותיו.
 5. אם לפני שהכניס את הדג הטמא לקדרה הראשונה, או אחרי שהוציאו ממנה, לא הבחין בגדלו, ונפל אח"כ לקדרה אחרת, ויש בה ס' רק כנגד בשר הדג ולא כנגד עצמותיו, מה דין הקדרה השנייה.
- [ס"א-ב, באר היטב סק"ד, ט"ז סק"א, משב"ז סק"א, ש"ך סק"א, שפ"ד סק"א-ד, חו"ד ביאורים סק"ג, יד יעודה קצר סק"א, מטה יהונתן, יד אברהם, פר"ח סק"ד, חכמ"א נ"ב א'.]

א. לדעת המחבר גם עצמות האיסור מצטרפים להיתר, ובמקום הפסד גם דעת הרמ"א כן, אבל שלא במקום הפסד עצמות האיסור אינם מצטרפים להיתר, אבל גם אינם מצטרפים לאיסור אבל עצמות ההיתר לעולם מצטרפים להיתר, אמנם זה רק בעצמות הקשות, אבל בעצמות רכות, דעת הש"ך שמצטרפים לאיסור, ובחכמ"א כתב שדינם כבשר ממש, אבל בשפ"ד מחלק, שעצמות רכות באין הפס"מ עצמות האיסור מצטרפים לאיסור, ובהפס"מ באינו מינו המיקל שלא לצרפו לא לאיסור ולא להיתר לא הפסיד, ובמינו אפי' בהפסד קצת אין גוערין בו, ואפשר שאפי' מצטרף להיתר.

ובקדרה השנייה מבואר בשו"ע צריך לשער גם כנגד העצמות, דחיישין שבבישול הראשון נבלע מהאיסור בתוך העצמות, ולדעת המחבר דלא אמרינן חנ"ג, מיירי רק באופן שלא ראו את האיסור לפני שנפל לקדרה הראשונה או לפני שנפל לקדרה השנייה, [כמבואר בבאר היטב] משא"כ לדעת הרמ"א דאמרינן חנ"ג גם אם ראו קודם. כמבואר במשב"ז שם. אלא שמ"מ כתבו הפר"ח, שגם לדעת הרמ"א צריך לשער רק כנגד מה שבלוע בתוך העצמות, בצירוף הבשר עצמו, אבל גוף העצמות עצמם אינו נהיה חנ"ג.

ב. בישלו קומפוט של כמה מיני פירות, ונודע אח"כ שחלק מהשזיפים היו אסורים באיסור שביעית.

1. מה הדין אם בכל הפירות האחרים יש ס' רק כנגד השזיפים עצמם בלי הגרעינים שבהם.
 2. אם רק בצירוף הגרעינים שבפירות של היתר יש ס' כנגד השזיפים של איסור עצמם, אבל לא כנגד הגרעינים שבשזיפים, מה הדין.
 3. ומה הדין אם רק בצירוף הגרעינים שבשזיפים האסורים, יש ס' כנגד השזיפים האסורים.
 4. אם עירב בתוך קומפוט יין שאסור באיסור שביעית, תרומה וכדו', ורק בצירוף כל גרעיני הפירות יש ס' כנגד היין, מה הדין.
 5. וכן מי שעושה יין ע"י שהכניס לתוך חבית ענבים שמחוברים לאשכול ביחד עם סוכר ומים, ונודע שחלק מהענבים היו של שביעית, ערלה, או מעשר, ויש ס' בכל מה שבחבית רק כנגד הענבים האסורים בלי גוף האשכולות עצמם, מה דין היין.
 6. ואם רק בצירוף האשכולות של הענבים האסורים יש ס' כנגד הענבים האסורים, מה דינו.
- [ט"ז סק"א, משב"ז סק"א, ש"ך סימן פ"ו סק"ד, משב"ז שם, שפ"ד סק"ב, פלית"א סק"א-ב, פר"ת סק"א, חו"ד ביאורים סק"ב, יד יעודה ארוך סק"א, חכמ"א נ"ב א'.]

ג. בטעם שעצמות ההיתר מצטרפים לבטל, ביאר במשב"ז שתלוי ביסוד וצורת כל דין ביטול בס', האם הביטול נהיה ע"י טעם האיסור מתפשט בשוה בכל מה שבקדרה, או שהביטול הוא ע"י שכל הס' ההיתר מפליט טעם מעצמו וטעם זה מבטל את טעם האיסור.

לפי ביאורו של המשב"ז בדעת הט"ז והש"ך לעולם בעצמות אין כל לחלוחית וזהו הטעם שעצמות האיסור אינם אוסרים, ואעפ"כ מאחר ויסוד וצורת ביטול הוא מפני שהאיסור מתפשט ומתפזר ונבלע בשוה בכולו, לכן גם דבר שאין בו לחלוחית כלל מצטרף לס' לבטל, ולכן כל העצמות מצטרפים לביטול.

אבל לדעת הסוברים שיסוד ביטול הוא רק שעי' שמתפשט בקדרה טעם של ס' היתר מבטל את טעם האיסור, ביאר החו"ד, דגם בעצמות יש לחלוחית אלא שמ"מ טעם העצמות אינו טעם חשוב שאסרה תורה, ולכן גם הטעם של הלוחות יש בעצמות האיסור מצטרף להיתר.

ובטעם שהרמ"א סובר שלא במקום הפסד שרק עצמות ההיתר מצטרפים להיתר אבל עצמות האיסור אין מצטרפים לא לאיסור ולא להיתר, כתב בשפ"ד שאפשר שזה רק גזירה שלא יחליפו, ובחור"ד כתב שטעמו הוא מפני שבאמת גם המיחל שבעצמות האיסור אוסרים, אלא מחמת קלישותם אין בהם כח לאסור, וממילא למרות שאינם אוסרים אבל להצטרף עם שאר הדברים הנותנים טעם של היתר כדי לבטל את האיסור, אינם יכולים.

ג. בישל מרק ירקות עם שמן של תרומה, ויודע כמה שמן הכניס בתחילת הבישול, ועכשיו אחרי הבישול אין ס' במרק ירקות עצמו כנגד השמן.

1. האם מצטרפים לביטול בס' גם את כל מה שיכול להבלע בשעת הבישול מהמרק בדפנות הקדרה כנגד מקום המרק ושלא כנגד מקום המרק.

2. וכן מי שהכניס ירקות של שביעית או מעשר וכדו' לתוך מרק, האם מצטרפים לביטול בס' גם את כל מה שיכול להבלע מהמרק בדפני הקדרה.

3. וכן מי שבישל רסק תפוחים, והכניס לתוכם תפוחים שלמים שחלקם היו של שביעית, ערלה, מעשר, ועכשיו אין ס' כנגד התפוחים, האם מצטרפים גם מה שהיה יכול להבלע במשך הבישול.

4. כאשר גם התפוחים האסורים היו מרוסקים, האם משערים רק כנגד שיעור יחס החלוקה של ההיתר והאיסור במצב של עכשיו.

5. אם ראה שמהרסק תפוחים נחסר הרבה, והתפוחים השלמים נשארו כמו שהיו, או שלא נראה שנחסרו, כיצד משער.

6. אם בשעת הבישול עירב עם מצקת וכדו', האם אפשר לשער גם כנגד החלק של המצקת שהיתה בפנים.

[ס"א, וס"ד, ט"ז סק"ד-ו, ש"ך סק"ז, משב"ז סק"א, וסק"ד, וסק"ז, שפ"ד סק"ז, רע"א סק"א].

ג. מבואר בשו"ע שבאינו מינו גם אם ידוע לנו שבתחלת הבישול ההיתר היה יותר מאשר נראה עכשיו לפנינו, מ"מ משערים הכל רק לפי מה שעכשיו לפנינו אחרי הבישול, אבל בתערובת של מין במינו משערים באומד יפה גם לפי ההיתר שנבלע בדפני הקדרה.

אמנם גם בדעת המחבר שבמינו משערים גם כנגד מה שנבלע בדפני קדרה, נחלקו הפוסקים על איזה אופן נאמר, לדעת הט"ז, הש"ך, והרע"א, לדעת המחבר גם אם לא ראו כלל את האיסור בשעה שנפל ואין אנו יודעים האם נצטמק או לא, כל שאנו יודעים שההיתר היה יותר בשעה שנפל מאשר נראה עכשיו, במינו משערים את ההיתר באומד יפה גם כמה ממנו נבלע בקדרה, יתירא מכך לדעות אלו כתב הרע"א, וכן נראה בביאור הגר"א בדעת המחבר, שבאופן שכן ראו את האיסור בשעה שנפל וידוע שלא נצטמק, אבל ההיתר כן נצטמק, גם באינו מינו נשער את ההיתר גם כנגד מה שנבלע בדפני הקדרה.

אמנם זה רק לדעת המחבר, אבל המשב"ז, הביאור הגר"א, והרע"א כתבו, שודאי שבאינו מינו גם אם ראו את האיסור בשעה שנפל ונשאר עכשיו כמות שהיה אבל ההיתר כן נצטמק, מ"מ משערים את ההיתר רק כמות שהוא עכשיו לפנינו ולא מצרפים את מה שנבלע בדפני הקדרה, וגם במינו שכן מצרפים את ההיתר שנבלע בדפני הקדרה, זה רק באופן שראו את האיסור בשעה שנפל ועכשיו נשאר כמות שהיה ואת ההיתר ראו בשעה שנפל ונצטמק משעה שנפל.

ולהלכה הט"ז והש"ך פסקו כהמהרש"ל, שבכל האופנים לעולם משערים הכל רק כפי שבא לפנינו ואין מקילין בזה כלל, והפמ"ג כתב, שבמין במינו בהפס"מ וצורך שבת אם ראו שהאיסור נשאר כמות שהיה וההיתר נצטמק, אפשר להקל לשער גם במה שנבלע בדופני הקדרה.

אמנם גם לדעת המחבר מבואר במשב"ז שמשערים לפי כמה שיכול להבלע בקדרה רק כנגד המקום שהיה בתוכו מאכל, אבל כנגד החלק הריק שבקדרה לא משערים כלל.

ובאופנים שאפשר לשער כנגד מה שנבלע בדופני הקדרה, ה"ה אם עירבו עם מצקת שאפשר גם לשער כמה נבלע בחלק של המצקת שהיתה בקדרה בתוך המאכל עצמו.

וכל מה שמשערים כנגד הקדרה, והמצקת, זה רק כנגד הכמות שיכול להבלע בתוך דופני הקדרה והמצקת, אבל הקדרה והמצקת עצמם אינם מצטרפים לשיעור הביטול, כמבואר בשו"ע [בסעיף א']. ומ"מ אם המצקת נפלה כולה לתוך המרק, בזה מצרפים גם את המצקת עצמה לביטול [כמבואר במשב"ז סק"א].

ד. בשר בקר ללא עצמות, שהתבשל ביחד עם בשר עוף עם עצמות, ונודע אח"כ שאחד מהעופות היה טריפה, ויש בהכל כמעט ס' כנגדו.

1. האם אפשר להתיר על סמך שבמהלך הבישול בשר הבקר נצטמק יותר מאשר הבשר שיש בו עצמות.
2. אם עכשיו אין ס' כנגד האיסור, אבל זוכר כמה הכניס בתחלה, ואם נחשב לפי מה שהיה ההיתר בתחילה נמצא שהיה ס' אלא שנצטמק, מה הדין.
3. אם נתבשל בשר ובאמצע הבישול הכניס ילד לתוכו חבילת שוקולד חלבי, והוציאו אותו, ועכשיו אחרי שהוציאו יש בדיוק ס' כנגדו, האם הבשר מותר.
4. וכן אם בישול בשר עם חתיכת שומן, ונודע שהשומן טריפה והוציאוהו, ועכשיו אחרי שהוציאו יש ס' בדיוק כנגדו, מה הדין.
5. וכן אם בישול ירקות וכדו' והכניסו בתבשיל שמן של תרומה, וידוע כמה היה השמן, ואין ידוע כמה היו הירקות, ואחרי הבישול יש בכל התבשיל ס' בדיוק כנגד השמן שהיה בתחילה.
6. וכן אם בישלו כמה מיני פירות ואחד מהם היה של שביעית, ערלה, מעשר, וכדו', ולא ידעו כלל מזה תחלה, ועכשיו אחרי הבישול יש ס' כנגדו.
7. מה הדין אם הוציא את בשר הטריפה באמצע הבישול, ובסוף הבישול רואה שיש בהיתר ס' בדיוק כנגדו.
[ט"ז סק"ד-ה', משב"ז סק"ד-ה', חכמ"א ג"ב סק"ג, יד יהודה ארוך סק"א].

ד. תערובת של איסור והיתר שבא לפנינו ויש בהיתר ס' כנגד האיסור, נחלקו הפוסקים, לדעת הט"ז לא מחזיקין איסורא לחשוש שבשעה שנפל האיסור להיתר היה האיסור יותר גדול ולא היה בהיתר ס' כנגדו, אלא משערים הכל לפי מה שבא לפנינו, ובמשב"ז מבואר שאפי' אם בהיתר יש עצמות ובאיסור אין עצמות, שמחמת זה מסתבר שהאיסור נצטמק בשעת הבישול יותר מאשר ההיתר, אעפ"כ לא מחזיקין איסורא, ומשערים הכל רק לפי מה שעכשיו לפנינו, אבל בחכמ"א פסק כהפ"ח, שכל שלא ראו את האיסור וההיתר בשעה שנפל, ולא ידוע כמה היה, אפי' שעכשיו יש בהיתר ס' כנגדו, מ"מ הכל אסור, דחיישינן שבשעה שהאיסור נפל ונתערב בהיתר לא היה ס' כנגדו, יתירא מכך אפי' אם ההיתר הוא מהמינים שמצטמקים יותר, והאיסור הוא מהמינים המצטמקים פחות, כל שאינו יודע כמה היה בתחלת הבישול לא מהני מה שעכשיו יש ס' כנגדו, ורק אם יודע בודאי שבשעה שנפל היה ס', ועכשיו אינו לפנינו וא"א לשער, בזה סמכינן על מה שהיה בשעת נפילה, ולא חיישינן להיפך שמא במשך הבישול האיסור נצטמק פחות מההיתר, ונמצא שבסוף הבישול היה בהיתר פחות מס' כנגדו.

ה. מרק בשרי, שבאמצע הבישול נפלה לתוכו חמאה, ולא היה ס' כנגדה, ולפני שנודע לו על נפילת החמאה הכניסו לתוך המרק עוד ירקות או בשר, ועכשיו יש ס' כנגד החמאה שנפלה תחילה.

1. מה דין המרק.

2. וכן דגים שהתבשלו ואחד מהם היה דג טמא, ולפני שנודע הדבר הכניסו עוד ירקות, דגים, וכדו', ועכשיו יש ס' כנגד הדג הטמא, מה דין כל הדגים והירקות.
3. וכן מה הדין אם בישלו קומפוט מרסק פירות או מפירות שלמים, וחלק מהפירות היו של שביעית, ולפני שנודע מזה הוסיפו עוד פירות ועכשיו יש ס' כנגד הפירות שביעית.
4. וכן אם בישלו מרק עם קרעפלאך ואחד מהם היה ממולא בכבד שלא הוכשר, ולא היה ס' כנגד המילוי, או בישלו דגים ואחד מהם היה מלא תולעים, ורק אחרי שהוסיפו עוד מאכלים למרק ויש כבר ס' כנגד הקרעפלאך או הדג נודע מזה. מה דין הקדרה, והקרעפלאך או הדג המתולע.
5. האם יש הבדל בין הוציא את הקרעפלאך הממולא בכבד שלא הוכשר או את הדג המתולע, לפני שנודע שזה של איסור, לבין הוציא אותם רק אחרי שנודע.
6. וכן האם יש הבדל בין נודע לו הדבר רק אחרי שנגמר הבישול ונצטננה הקדרה, לבין נודע לו לפני כן. [ש"ך סקט"ו, שפ"ד שם, רע"א סק"ט, פ"ת סק"ג, משב"ז סימן צ"ב סק"ז, חכמ"א כלל מ"ד י', יד יהודה קצר סקכ"ו].

ה. לדעת האר"ה והתר"ח שהביא הש"ך כל זמן שלא נודע האיסור לא נהיה ההיתר חנ"ג, ולכן אם נתווסף לפני שנודע ובשעה שנודע כבר יש ס' מותר, אבל הש"ך חולק וסובר שאפי' אם לא נודע, כל ששעה אחת לא היה ס', נהיה הכל חנ"ג. ובשפ"ד כתב, שבבב"ח ודאי גם אם לא נודע עד שנתווסף נהיה חנ"ג, ובשאר איסורים אין בידו להקל, וברע"א כתב, דמאחר והחתיכה עצמה שנתבשלה בתחלה עם האיסור ודאי נשארת אסורה, וכמו שביאר הש"ך דאפי' דלא אמרינן חנ"ג, מ"מ חיישינן שבאותה חתיכה עצמה שנתבשלה תחלה ביחד עם האיסור נשאר בלוע מהאיסור יותר מבאחרים, ממילא אפי' אם לפני שנודע התערובת לא אמרינן חנ"ג, מ"מ למרות שבשעה שנודע התערובת כבר יש ס' כנגד האיסור, באותה חתיכה עצמה יש בליעות יותר מבשאר הקדרה, והיא עצמה נעשית חנ"ג, ושוב חוזרת אותה חתיכה ואוסרת את שאר הקדרה, ורק באופן שלא שייך כן בזה כתב הפמ"ג שלא ברירא ליה להקל ובהפס"מ גם להחמיר לא ברירא ליה, ולכן מאן דמיקל בזה בהפס"מ או צורך שבת אין מזניחים אותו.

1. קנה דגים שיש בהם חשש תולעים, או פירות שמצוי בהם תולעים כגון משמש או תות.
 1. האם מותר לו לטחון אותם כדי שהתולעים שבהם יתרסקו ויתבטלו.
 2. אם רוצה לאכול את הדגים טחונים, וכן מהתות לעשות גלידה, ומהמשמש לעשות ריבה, האם מותר לו לטחון אותם לצורך זה.
 3. האם יש הבדל אם זו כל צורת האכילה של המין הזה, וכן אם רק לצורך כך קנה את זה, או שרק בגלל בעית התולעים רוצה לאכול את זה טחון.
 4. האם שונה כל זה באופן שאין ודאות שיש בהם תולעים, או שאין רגילות שיש שם תולעים.
 5. אם לא בטוח שע"י הטחינה או הבישול יתרסקו, אלא אולי ע"י החום או הטחינה יברחו, האם מותר לטחון או לבשל.
 6. וכן מי שקנה דגים, ואחרי שקילף אותם ובישולם נודע לו שאחד מהם היה ללא סימני טהרה, האם מותר לו לעשות מהם דגים טחונים כשזו היתה באמת תוכניתו מלכתחלה.
- [ס"ה, ט"ז סק"ז, משב"ז שם, ש"ך סק"ז, שפ"ד שם, פ"ת סק"ה, ש"ך סימן קט"ו, סימן פ"ד ש"ך סק"מ, ורע"א שם, חו"ד סימן צ"ב ביאורים סק"ו].

ו. בין איסור דאורייתא, ובין איסור דרבנן, אסור לבטל, כמבואר בשו"ע ולא רק לבטל אסור, אלא אפי' לשנות את האיסור ממצבו שע"י יתבטל אסור. [כמבואר בר"מ ובשו"ע סימן ק"א ס"ז, דלא כהתוי"ט הביאו המשב"ז סק"ח] ומ"מ מבואר בשו"ע בסימן פ"ד שדבש שנפלו בו נמלים יחממנו עד שיהיה ניתן ויסננו, ובטעם הדבר כתבו הט"ו והש"ך דכיון דאין כונתו לבטל מותר. ובמהות אין כונתו לבטל יש כמה אופנים הא'. שלא רק שאין כונתו לבטל אלא שכל מהות פעולתו הוא שהוא מתעסק בהסרת האיסור אלא שע"י זה גם מתבטל חלק מהאיסור בתוכו. הב'. שכל הפעולה שלו הוא בהיתר אלא תוך כדי הפעולה בהיתר נהיה גם

פעולה באיסור שמחמת כן הוא מתבטל. הג'. שההיתר והאיסור מעורבים ממש ופועל בשתייהם פעולה שהיא פעולת ביטול אלא שאין כונתו להיתר האיסור אלא כונתו היא כדי להכשיר המאכל לאכילה וכדו'. הד'. וגם בזה יש ב' אופנים או שאח"כ נהנה בפועל מהאיסור עצמו שמתבטל, או שאינו נהנה.

ובהמשך בשו"ע [שם] כתב המחבר שחיטין מתולעים מותר לטחנם ובלבד שירקד את הקמח, ובפר"ח כתב שגם בזה ההיתר הוא מפני שאין כונתו לבטל אלא לטחון, אבל בש"ך כתב מהתה"ד שטעם ההיתר מפני שזה רק ספק האם יש תולעים וגם אינו מתכוין, כלומר שעצם זה שאינו מתכוין לבטל אלא לטחון את החיטים אינו טעם מספיק להיתר.

וברע"א [קמא סימן ע"ז] כתב ב' צדדים ביסוד ההיתר של אין כונתו לבטל, או דכל ההיתר של אין כונתו לבטל הוא רק כאשר הוא עושה מעשה של סילוק האיסור כגון בדבש שעצם הפעולה של הבישול מסלק את הנמלים אלא שתוך כדי הבישול והסילוק גם נבלע מהטעם שלהם בתוך הדבש, וכן יש אומרים שבטחינת הריחים מחמת הרעש דרך התולעים לברוח שזה בעצמותו מעשה סילוק, אבל אם המעשה עצמו מבטל ללא סילוק, גם אם אין כונתו לבטל אלא לפעולה אחרת, כן נחשב למבטל איסור. - עוד תנאי כתב הרע"א שכל ההיתר נאמר רק בתערובת כזו שגם מעורב בה איסור אבל ההיתר לא קיבל את שם האיסור, כלומר חיטים שיש בתוכם גם תולעים וכן דבש שיש בו תולעים ההיתר הוא היתר והאיסור הוא איסור, אלא שמחמת היותם מעורבים א"א לאכלם, בזה כאשר הוא מתעסק בהיתר ולא באיסור אינו נחשב למבטל איסור, אבל איסור והיתר שנתערבו ומחמת שהאיסור הוא דבר חשוב וכדו' לא בטל, מאחר ולא ידוע מיהו האיסור נחשב שיש שם איסור על כל אחד ואחד, וממילא כל פעולה המבטלת מתייחס שנעשה פעולת ביטול בגוף האיסור עצמו ואסור, ולא רק אם טוחן ומרסק את הכל בבית אחת אלא אפילו אם מרסק רק אחד מהם, ואפילו אם באמת כונתו רק לטחון כי זה כל צורת האכילה שלו, נחשב שמתעסק באיסור ואסור.

ובט"ז כתב שכל ההיתר של אין כונתו לבטל זה רק אם א"א בענין אחר, אבל אם אפשר בענין אחר, אפי' שאין כונתו לבטל, אסור. ובפר"ת כתב שאפי' אם האיסור לבטל הוא דאורייתא, מ"מ בספק איסור לא נאמר דין זה ואפי' מדרבנן מותר, וכל זה בספק איסור, אבל אם יש עוד צירוף, כגון שאינו ודאי שהתולעים יתרסקו ע"י הטחינה אלא אפשר שיברחו ע"י הטחינה, או שמחמת חום הבישול יברחו החוצה לפני שיתמעכו, בזה גם לדעת השפ"ד מותר לטחון, לבשל, [וכן נראה דעת הרע"א בסימן פ"ד על הש"ך סק"מ ע"ש]. ובשפ"ד כתב שאפי' אם האיסור לבטל איסור הוא דרבנן, מ"מ גם ספק איסור, אסור לבטלו. ולכן גם אם לא ודאי שיש שם תולעים אסור לטחון אותם, ובח"ד [סימן צ"ב ביאורים סק"ה] כתב שבמקום שכבר איתחזק איסור, גם אם אינו ודאי שיש שם איסור, אסור לבטל, אבל הש"ך סובר [בסימן קט"ו סק"ח] שספק איסור מותר לבטל, ולכן כל שאינו ודאי שיש איסור, או שאינו ודאי שע"י הפעולה של הטחינה, הריסוק, יתבטל האיסור, מותר לטחון.

ז. ממרח או אבקה שנעשו מחרובים או תאנים, שמוחזקים שיש בהם תולעים.

1. האם מותר לקנותם.
2. האם יש הבדל אם המפעל יודע שיש בהם תולעים, ומבשלם או טוחן אותם כדי לעשות ממרח למכירה, או שלא יודע.
3. אם זקוק לאבקה או ממרח כזה, האם יכול לבקש מנכרי שיעשה לו את זה, או להזמין את זה במפעל שבעליו נכרי.
4. האם יכול לקנות ממרח כזה ממפעל שמייצר את זה עבור ישראל, או שמייצר את זה עבור נכרים.
5. אם יש מפעל נכרי שמייצר את הממרח או האבקה הנ"ל, האם יש חיוב לחפש ולקנות דוקא במפעל שבוודק היטב ומנקה אותם מהתולעים.
6. וכן אם יש מפעל של יהודי שאינו שומר תומ"צ שמייצר את הממרח וכדו' ללא הכשר, וברור שהוא מיועד עבור הציבור החילוני, ויודע שמלבד ריסוק תולעים אין בו בעיית כשרות, האם מותר לקנות את זה.
7. האם יש חילוק בין אם התולעים מעורבים בממרח בצורה שאם יתאמצו יוכלו להוציאם, לבין לא ניתן למצוא אותם.
8. האם שונה הדין כאשר היה מעורב דג טמא בין דגים טהורים וניכר, וטחנו את כולם ביחד בשוגג, ויש ס' כנגד הדג הטמא.

[ס"ה, ש"ך סקי"ב, רע"א סק"ד, ש"ך סקי"א, שפ"ד סימן ק"ג סקי"ד, רמ"א סימן ק"ח ס"א, שפ"ד שם סק"ז, ביאור הגר"א שם סק"ט, חזו"א יר"ד ל"ז י"ג].

ז. כל שנעשה ונתבטל בשוגג התיירו, ולכן אם המפעל שמייצר אינו יודע שבטחינה של החרובים הוא מבטל בזה איסור, מותר לקנות אצלו, אבל אם המפעל יודע ומייצר את זה למכירה, מבואר בשו"ע [ס"ה] שגם למי שנעשה עבורו אסור. ומבואר בש"ך שגם לומר לעכ"ר לבטל עבורו אסור, ולכן לא יועיל אם יבקש מגוי שיטחן עבורו.

אמנם כל זה אם הגוי עושה עבורו, אבל אם המפעל מייצר את זה עבור נכרי שמוכר אח"כ לישראל, מאחר ואת פעולת הביטול עושה הגוי עבור גוי לא עבור ישראל, מותר. [כ"כ בשפ"ד הנ"ל]. גדולה מזו מצדד החזו"א [יור"ד ל"ז י"ג] שמומר שעושה פעולת ביטול עבור מומרים מאחר והם אוכלים את האיסור גם ללא הביטול, אינו נחשב למבטל איסור במזיד, ומותר אח"כ לקנות מהם. ומבואר בביאור הגר"א [שם סק"ט] שבכה"ג אפי' אם יש לקנות במקום אחר את אותו מוצר בלי ביטול, מ"מ יכול לכתחלה לקנות מגוי בצורה שמבוטלת, ועצם הקניה של המאכל שמבוטל בו איסור, אינו נחשב כפעולת ביטול איסור לכתחלה, ולכן לכתחלה יכול לקנות במפעל של נכרי אפי' אם יש לקנות מוצר כזה שעשוי ללא תולעים.

ח. ביטול תפ"א עם קצת מרק עוף.

1. האם יכול לערב את התפ"א עם חמאה.
 2. האם מותר לו לכתחלה לערב קצת מרק עוף בתפ"א שמתכנן לערבו עם חמאה.
 3. וכן מי שחסר לו לפני סוכות קצת סכך, ויש לו מחצלות כאלו שאינם כשרים לסיכוך, האם מותר לו לערבם בתוך הסכך הכשר.
 4. וכן מי שנשארה לו לפני פסח כמות של קמח שהחמיץ, האם מותר לו לערב את זה עם קמח שכשר לפסח כדי לשומרו לאחר פסח, או לערב אותו עם מוצרים אחרים ולעשות ממנו מיני ממרחים וכדו', כדי שיהיו לו לאחר הפסח.
 5. האם מותר לו לערב את הקמח במאכלים שמבשלם לצורך פסח.
 6. וכן מי שיש לו בשר שלא הוכשר, ועברו עליו ג' ימים, שכבר א"א להכשירו, האם יכול לערבו עם עוד בשר מוכשר כדי שיהיה ס' כנגד הדם, ולבטלו.
 7. וכן מי שנשארו לו קצת מרק בשרי ורוצה לאכלו מבלי שיצטרך לחכות אחריו שש שעות, האם מותר לו לכתחלה לערב את זה עם מרק פרווה כדי שיתבטל בו.
 8. מי שקנה תפוחים ונודע שחלק מהם הם של שביעית אחרי זמן הביעור, האם יכול להוסיף להם עוד כמות תפוחים של היתר כדי שיוכל לבשלם יחד.
- [ס"ו, רמ"א, ש"ך סקכ"ב, שפ"ד סק"א, רע"א סק"ב, ושו"ת קמא סימן ל"ח, וסימן ר"ז, בית מאיר, שפ"ד סקכ"ב, ועיין ט"ז סימן תמ"ז סק"ה, משב"ז שם, דגול מרבבה שם, מ"ב שם סקכ"ב, ושעה"צ שם, משב"ז סימן תרכ"ז סק"ב, יד יהודה סימן ס"ט ארוך סקס"ג, אות י"ג, שו"ע הגר"ז תמ"ב ס"ה, וקונ"א סק"ג, שעה"צ סימן תרכ"ז סק"ז, סימן ק"ט ס"ב, בכורות כ"ג ע"א תוד"ה סבר].

ח. מבואר ברמ"א שאם נתערב חלב במים ויש ס' כנגדו, ואח"כ נתערב בבשר, מותר. ובש"ך כתב שמותר אפילו לכתחלה לערבו אח"כ עם בשר, ומ"מ כתב בשפ"ד [שרק אם כבר נתערב החלב במים מותר לערבו בבשר, אבל אם עדיין לא נתערב החלב במים, אסור לערבו במים על דעת לערבו בבשר, וברע"א כתב שלכאורה היה צריך להתיר גם לכתחלה לערבו עם מים על דעת לערבו בבשר, דבב"ח שמותר ביותר מס' אינו מדין ביטול איסור, אלא דלאו דרך בישול הוא, אלא שמ"מ מסתימת הפוסקים משמע שרק בדיעבד אם כבר נתערב במים מותר לערבו בבשר, אבל הבית מאיר חולק וסובר שלדעת הרמ"א גם אחרי שנתערב החלב במים, אסור לכתחלה לערבו בבשר, ורק אם כבר נתערב מותר.

ומ"מ מבואר בשפ"ד [סק"א] שמותר לפני סוכות לערב סכך פסול בתוך סכך כשר ולבטלו, וכן לערב חמץ לפני הפסח בתוך מאכל ולבטלו, דמאחר ובאותה שעה עדיין היתר הוא אין עליו שם ביטול איסור כלל.

והחילוק ביניהם הוא מפני שחלב גם עכשיו שם איסור עליו לענין לערבו עם בשר, ולכן כל פעולה שנעשה כדי להתירו עם בשר נחשב לביטול איסור. אבל סכך וחמץ לפני זמנו אין עליהם שם איסור כלל, ולכן אינו נחשב כלל לפעולת ביטול איסור, וכן מתבאר ברע"א [שו"ת קמא ל"ח] ע"ש היטב. וכן לענין בשר שעבר עליו ג' ימים בלא מליחה, כתב ברע"א [שו"ת קמא ל"ח] שאסור לערבו עם עוד בשר כדי שיהיה יותר מס' כנגד הדם ולבטלו, מפני שגם עכשיו יש עליו שם איסור לענין אם יפרוש ממקומו, ונחשב

שעכשיו מבטל לאיסור זה. וכ"כ הפמ"ג בפתיחה להלכות מליחה ואפילו שאין כונתו לבטל הדם אלא לאכול הבשר אפ"ה מבטל מיקרי. ובט"ז [סימן תמ"ז סק"ה] כתב שמותר לבטל חמץ לפני הפסח אפי' כדי לאוכלו בפסח, ובמשב"ז [שם], כתב שרק להרבות על החמץ מותר. וברע"א [קמא ל"ח] כתב שלא רק להרבות מותר אלא גם לבטל לכתחלה מותר, אבל בדגול מרבבה [שם] כתב שחמץ גם לפני זמנו שם איסורו עליו, ולכן גם לפני הפסח אסור לבטלו. [ויסוד המחלוקת הוא בשו"ת הרשב"א ושו"ת הר"ן]. אבל היד יהודה [סימן ס"ט ארוך סק"ג אות י"ג] חולק וסובר שלערב בהיתר כדי להתירו בזמן איסורו באכילה אסור, דנחשב שהפעולה שלו היא להתיר את האיסור, אבל אם כבר נתערב ההיתר בהיתר אחר ורק צריך להוסיף עליו, או שרוצה לערב היתר בהיתר רק כדי שלא יאסר, כלומר לערב דברים אחרים עם חמץ לפני זמן איסורו רק כדי שלא יחול עליו איסור חמץ ולא יאסר לאחר הפסח, בכל זה אינו נחשב שבא להתיר האיסור אלא רק בא להצילו כדי שלא יאסר ויפסד, וכל שמתעסק בהצלת ההיתר בעודו היתר מותר, וכדברי היד יהודה פירש וחילק בשו"ע הגר"ז [סימן תמ"ב ס"ה] ע"ש.

ובמ"ב [סימן תמ"ז סק"ב] כתב שהרבה אחרונים אסרו לערבו קודם הפסח כדי להתירו לאכילה בפסח, אבל כדי להשהותו לאחר הפסח מותר, ובשעה"צ [סקק"ז] כתב שהטעם מפני שנראה כמבטל איסור, ובדיעבד אם עירבו מותר.

ט. יש לו מצות בשיעור כזיתים מצומצם שנדרש למשפחתו כדי לקיים מצות אכילת מצה, ונזכר שלא הפרישו חלה מהמצות.

1. האם יכול להפריש מהמצות עצמן חלה, ולערב את החלה בחזרה עם שאר המצות כדי לבטלה.
 2. וכן מי שרואה בחוה"מ סוכות שהסוכה אינה מסוככת דיה, האם יכול לערב בתוכה סכך פסול.
 3. וכן מי שרוצה להדליק נרות שבת או חנוכה, והשמן לא מספיק לו, האם יכול לערב בו עם שמן של ערלה.
 4. וכן כשיש מחסור באתרוגים וחלק מהאתרוגים היפים הם של ערלה, האם מותר לערב אותם באתרוגים של ההיתר כדי שיהיו יותר אתרוגים.
- [ש"ך סק", שפ"ד סק"א, משב"ז סימן ת"ס סק"א, ט"ז אור"ח סימן תרכ"ז סק"ב, מג"א שם סק"ג, ומשב"ז סימן תרכ"ז סק"ב].

ט. מבואר בשו"ע [תרכ"ז ס"א] שיכול להשפיל ולערב סכך פסול עם סכך כשר, ומשמע שאפי' בתוך המועד יכול לעשות כן, ובפוסקים נאמרו כמה תירוצים למה אינו נחשב שמבטל איסור, ובט"ז ובמג"א [שם] כתבו שמאחר ומצוות לאו להנות ניתנו, לכן לצורך מצוה מותר לבטל דכל האיסור הוא להנות מהביטול, ואינו נחשב לנהנה, ולכאורה אם הדין של ביטול איסור הוא איסור עשיית פעולת ביטול עצמו ולא התוצאה שמשמש בביטול, צריך ביאור מה המעלה של לאו להנות ניתנו.

וכן מי שחסר לו לשיעור הכזית מצה, ורק ע"י שיקח את החלה שהפריש יערב בתוכו יהיה לו שיעור, כתב במשב"ז [בסימן ת"ס סק"א] שלדעת הסוברים שביטול איסור הוא מה"ת גם לצורך מצוה אסור לבטל, אבל לדעת הסוברים שביטול איסור הוא רק דרבנן, לצורך מצוה מותר לבטל, ובדבריו נראה שזה סתם קולא לצורך מצוה.

ולענין מי שחסר לו אתרוגים, ויש לו אתרוגים של ערלה, כתב במשב"ז [סימן תרכ"ז סק"ב] שאפי' שמותר לבטל לצורך מצוה, מ"מ האתרוג ישאר אסור באכילה, וא"כ יהיה עליו עדיין חיסרון של לכם, ולא יוכל לצאת בו ידי חובתו אבל כאן בשפ"ד [סק"א] כתב שאפי' אם מצוות לא להנות ניתנו, מ"מ גם לצורך מצוה אסור לבטל, דעיי"ז יבוא להתיר גם לאכילה.

י. תרופות, ומוצרים טבעיים למיניהם, שמייצרים רק במפעל של יהודי, ובמרכיבים שלהם יש תערובת איסור פחות מס'.

1. האם מותר להשתמש בהם.
2. וכן מי שנצרך לאבקת חרובים לצורך רפואה, וקשה לו להשיג תחליפים, האם מותר להשתמש בהם. ומה הדין כשקל להשיג תחליפים.
3. וכן אולמות גדולים, ישיבות וכדו', שיש טורח מרובה מאוד לבדוק את כל הירקות מתולעים, האם מותר להם לטחון אותם כדי שיתבטלו.
4. וכן מי שעושה יין, ודרך הענבים שמגיעים בחביות שמעורבים בהם הרבה תולעים, זבובים ונמלים, האם צריך לרוקן את הארגזים ולרחוץ היטב כל אשכול ואשכול, או שאפשר להעביר את הענבים מהארגזים כמו שהם לתוך החביות ולרסקם שם היטב.

[שפ"ד סק"ז, וסקי"ט, פ"ת סק"ג, גליון מהרש"א סק"י, ט"ז סימן פ"ד סקכ"ד, שפ"ד סימן ק"ה סקמ"ז].

י. מבואר בשפ"ד [סימן ק"ה סקמ"ז] שבדבר שאין רוב הציבור יכול לעמוד בו מותר לבטל איסור, ובגליון מהרש"א כתב שמוכח מהט"ז שגם לרפואה נחשב למבטל במזיד, ומ"מ ע"י עכ"ם מותר. - ובדבר שיש בו טירחא, מבואר במשב"ז שטירחא נחשב לא"א בענין אחר, - אלא שבנוב"י הביאו בפ"ת [סק"ד] כתב שכל הדין של אין כונתו לבטל שמותר, זה רק כאשר האיסור כבר מעורב בהיתר אלא שמחמת חשיבותו וכדו' אינו בטל, אבל כשאינו מעורב, גם אם אין כונתו לבטל, אסור לערב בידיים ולבטל אבל בפ"ת שם חולק שגם לערב בידיים כשאין כונתו מותר.

יא. חתכו כמה מיני ירקות לחתיכות קטנות, ונודע שאחד מהירקות הוא של שביעית וכבר עבר עליו הביעור, או של היתר מכירה, והיה כנגדו ס'.

1. עשו מהירקות מרק, ואח"כ הוסיפו למרק עוד מהירקות של שביעית, ורק בצירוף הירקות האסורים שנפלו תחלה יש ס' כנגד הירקות שהכניסו בפעם השניה, מה דין הכל.

2. מה הדין אם בירקות ההיתר לבדם יש ס' כנגד כל הירקות של שביעית שהכניסו בפעם הראשונה, וכן ס' כנגד ירקות השביעית שהכניסו בפעם השניה, אך אין בהם ס' כנגד כל ירקות השביעית שהכניסו בשתי הפעמים.

3. אם כשיצרפו את ירקות השביעית של שתי הנפילות, הם יהיו הרוב כנגד ההיתר, מה יהיה הדין.

4. ואם אחרי שנתווספו עוד מהירקות של שביעית, אין בתערובת רוב של היתר ואין רוב של איסור.

5. האם יש הבדל בכל זה בין אם עשו מכל הירקות סלט וכדו', או שהכינו את תערובת הירקות כדי לבשלם, או שכבר בישלום.

6. האם שונה הדין אם בישלו קומפוט ונודע שחלק מהפירות הם של ערלה, והיה ס' כנגדם, ואח"כ הכניסו עוד מהפירות של ערלה.

7. וכן מי שבישל מרק בשרי ונשפך לתוכו כוס חלב ויש ס' כנגדו, ואחרי שנודע לו נפל לתוכו שוקולד חלבי, וכנגד כוס החלב והשוקולד יחד אין ס', מה הדין. ומה הדין כשרק בצירוף כוס החלב יש במרק ס' כנגד השוקולד.

8. מה הדין בכל הנ"ל אם נשפך מהתערובת או המרק וכדו', ועכשיו מסתפק אם אחרי שנפל האיסור היה רוב כנגדו, או שהיה ס' כנגדו.

9. בכל האופנים הנ"ל, האם יש חילוק בין אם ניתוסף עוד איסור לתערובת או שנחסר ממנה מההיתר.

[ס"ו, רמ"א, ש"ך סקכ"א, שפ"ד שם, חו"ד ביאורים סק"ט, ביאור הגר"א סקט"ז, חזו"א יור"ד כ"ח סק"ד ד"ה וכן, פר"ח סקכ"א, פר"ת סקי"ב].

יא. משמעות הרמ"א שבכל תערובת של איסור והיתר, בין אם נתערב במינו בין באינו מינו, בין ביבש בין בלח, וכן חלב שנשפך לתוך בשר ואח"כ נשפך לתוכו עוד קצת חלב, גם אם כשנודע התערובת היה בהיתר שיעור ביטול ורק אח"כ נתווסף ובצירוף שתיהם אין באיסור שיעור ביטול, האיסור הראשון חוזר וניעור ומצטרף לאיסור שנפל אח"כ, וחוזר ונאסר.

אבל הש"ך חולק שלפחות בתערובת של מין במינו יבש ביבש, אם רק אחרי שנודע התערובת נתווסף עוד מהאיסור, אינו חוזר וניעור, ואפשר שגם הרמ"א מודה לזה, ומ"מ להלכה מתיר רק בהפס"מ, ומבואר בשפ"ד ובחזו"א [יור"ד כ"ח סק"ד ד"ה וכן] שלדעת הש"ך שבתערובת של מין במינו יבש ביבש אינו חוזר וניעור, זה אפי' באופן שאחרי שניתוסף עוד מהאיסור, האיסור הראשון והשני הם רוב כנגד ההיתר, מ"מ האיסור הראשון מצטרף עם ההיתר לבטל את האיסור השני.

אבל הפר"ח, החו"ד, והחזו"א, חולקים, שבאופן שבצירוף האיסור השני עם הראשון האיסור יהיה יותר מההיתר, ודאי שחוזר ונאסר, ובחזו"א ביאר טעמו מפני שאחרי שיש רוב איסור נחשב שחוזר האיסור להיות ניכר, ולא שייך בזה כלל ביטול, אבל אם בהיתר לבד יש רוב כנגד האיסור השני, וכנגד שני האיסורים יהיה מחצה על מחצה, בזה דעת הפר"ח, שלא אמרינן חוזר וניעור, והכל מותר.

אמנם לדעת הפר"ח לא רק בתערובת של יבש ביבש הדין כן, אלא אפי' בתערובת לח בלח מין במינו, כל שלא נתרבה האיסור יותר מההיתר, מותר. וכן מבואר בביאור הגר"א [סקט"ז] שכלל הוא שכל בדאורייתא אמרינן חוזר וניעור, אבל בדרבנן לא אמרינן חוזר וניעור.

יב. הגעלת כלים ציבורית שמגעילים בהם גם כלים בן יומן.

1. האם תמיד מועילה בהם הגעלה.
 2. וכן מי שעורך שמחה באולם שהשתמשו בו תוך מעת לעת במאכלים שאינם כשרים, האם יועיל לו להגעיל את כל הכלים כשעדיין הם בני יומן.
 3. מה הדין במי שבישל מרק ירקות, ואחד מהירקות היה של שביעית ולא היה ס' כנגדו, ואח"כ העביר קצת מהמרק לתוך סיר מרק אחר, והיה ס' כנגדו, ואחרי שנודע לו העביר שוב בטעות עוד מרק מהסיר הראשון לסיר השני, ועכשיו אין ס' כנגד המרק שהעביר פעמים, אבל כנגד הירק של השביעית שבסיר הראשון יש ס'.
 4. וכן סלט פירות שהיה מונח בשבת בתוך קערה, ויצא מיין מהפירות ונתערב לתוך קצת מיין שכבר היה בקערה מלפני שבת, ובמשך השבת ניתוסף עוד מיין עד שיש כבר מהחדש יותר מהכמות שהיה לפני שבת, האם מותר לו לאכול את המיין.
 5. וכן מי שהכניס בערב שבת צינור מים של המזגן לתוך קערה עם קצת מים, ובמשך השבת ניתוספו מים מהמזגן יותר מהמים שהיו בקערה בערב שבת, האם מותר להשתמש במים בשבת.
 6. וכן תרנגולת שנטרפה בשעת השחיטה ונתערבה באחרות, האם אחרי שמרטו מהם את הנוצות וחתכו אותם לחתיכות חוזרת להיאסר.
 7. וכן ביצה שנולדה ביו"ט שבטעות פתחו ועירבו אותה עם כמה ביצים אחרות, ועשו מהם תבשיל שגם אם ישאר כך עד אחרי יו"ט לא יתקלקל, האם חוזר להיאסר.
- [משנ"ב סימן תנ"ב סק"ג, חזו"א יור"ד סימן י"ח סק"א-ב, יד יהודה סימן צ"ב ארוך סק"ב ד"ה ולענ"ד, שו"ע או"ח סימן ש"כ ס"ב, משב"ז שם סק"ג, פלתי סימן ק"ב סק"ח, ועיין נוב"י יור"ד תנינא סימן נ"ד, סימן ק"א ס"ג].

יב. מי שמגעיל כמות של כלים אסורים כשהם עדיין ב"י, באופן שיש לחוש שאין במים ס' כנגד כל הכלים שהגעילו, לא מהני הגעלה דהאיסור חוזר וניעור. [כמבואר במ"ב תנ"ב סק"ג]

אמנם זה רק באופן שכאשר נצרף את מה שנפלט מהאיסור עצמו שבלוע בכל הכלים אין מי ההגעלה ס' למרות שלא הגעילו את הכלים בבת אחת אמרינן שחוזר וניעור, אבל אם כנגד האיסור עצמו יש ס' ורק כנגד מה שנעשה חנ"נ אין ס', וכגון מרק שהתבשל עם ירקות של שביעית ולא היה ס' כנגד הירקות, והעבירו פעמיים מהמרק לתוך מרק אחר, וכנגד החלק של האיסור המעורב יחסית בתוך אותו כמות מרק שהעביר פעמיים לקדרה השניה יש ס', אלא שמאחר והמרק שבקדרה הראשונה נהיה חנ"נ וכולו נהיה איסור, כנגד כל המרק ביחד שהעביר פעמיים אין ס', ורק כנגד כל מה שהעביר כל פעם בפני עצמו יש ס', בזה מבואר בחזו"א [יור"ד סימן י"ח סק"א-ב, וביד יהודה סימן צ"ב ארוך סק"ב ד"ה ולענ"ד] שכל שכנגד האיסור עצמו יש ס', ורק כנגד החנ"נ עצמו אין ס', לא אמרינן חוזר וניעור.

וכן לענין שבת שאמרינן במשקין שזכו קמא קמא בטיל, וכל מה שזב לתוך ההיתר נותר, מבואר במשב"ז [או"ח סימן ש"כ סק"כ סק"ג] ובפלתי [סימן ק"ב סק"ח] שאמרינן חוזר וניעור, וכל שאח"כ יתרבה מהמיין שזב בשבת עד שלא יהיה ס' כנגדו חוזר ליאסר, [ועיין נוב"י תנינא נ"ד]. וא"כ ה"ה מים של מזגן שיצאו ביו"ט לתוך דלי מים, אם נתרבה ליותר מס' הכל נאסר. אבל תרנגולת שנטרפה בשחיטה ובטעות התערבה בתוך תרנגולות אחרות של היתר ונודע מכך ונתבטל, ואח"כ המשיכו וניקו את כולם מהנוצות והכשירו אותם ונחתכו לחתיכות, אפילו שחזר האיסור ונהיה חזר"ל, לא אמרינן בזה חוזר וניעור [כמבואר בסימן ק"א ס"ג].

וכן לענין דשיל"מ כגון ביצה שנולדה ביו"ט ופתחו אותה ועירכו אותה כבר עם ביצים אחרים ביו"ט, מאחר ואם תשאר כך תתקלקל ולא חשיב שיל"מ, יש לדון באופן שאח"כ עשו מהם תבשיל שכבר לא יתקלקל, האם חוזר ליאסר עד לאחר השבת מצד שיל"מ, ובמנח"ש [ביצה ג' ע"א] כתב שפשוט שאינו חוזר ליאסר.

יג. בישלו בקדרה מעט ירקות או פירות של שביעית, ערלה וכדו'.

1. ידעו שיש בקדרה את הבליעות של האיסור, ובישלו בה אח"כ מאכל של היתר שיש בו ס' כנגד הבליעות, מה דינו.

2. האם יש הבדל בין אם יש לו קדרה אחרת או שאין לו, או שיש לו עכשיו איפה להגעיל את הקדרה, לבין אין לו.

3. האם שונה הדין באופן שבישלו בקדרה שמן או יין של שביעית, ורוצה לבשל בה עכשיו בשר, שהשמן והיין נותנים בו טעם פגום.

4. האם יכול לבשל בקדרה מעט חומרי ניקוי שיפגמו את הבליעות של איסור כדי שיוכל לבשל בה אח"כ מיד.

5. וכן מי שרוצה לאכול מאכל אסור, האם יכול לפוגמו, לקלקלו, עד שלא יהיה ראוי לאכילה, ולהוציאו ולחזור לערב בו דברים שישביחו אותו. או לחילופין לבשלו עם מאכלים שבהם האיסור יתן טעם פגום ולעשות בהם כנ"ל.

6. וכן מי שטיגן קציצות בשר ונזכר באמצע שהמחבת היא חלבית ואינה בת יומה, האם צריך להפסיק מיד את הטיגון, או להעביר את הקציצות למחבת אחרת.

[שפ"ד סק"ז, שו"ת מהרי"ל דיסקין קונ"א קכ"ט, ט"ז סקט"ז, משב"ז שם, משב"ז סימן פ"ד סקכ"ג, רע"א סימן ק"ג סק"ד, שפ"ד שם סק"ז, ט"ז סימן קל"ז סק"ז, רע"א לקמן סימן ק"ג סק"ה].

יג. לבשל מאכל בקדרה שבלוע בו איסור, ואפי' אם יש בו רק בליעות של אינו ב", נחשב למבטל איסור, ואם עשה כן במזיד, או שאפשר בענין אחר נאסר המאכל, [כ"כ בשפ"ד סק"ז]. אלא שבשו"ת מהרי"ל דיסקין הקשה, שמאחר ואין לו כל תועלת בביטול של הבליעות שבתוך הקדרה, אינו נחשב שנהנה מהאיסור, וא"כ אין סיבה לאסור את המאכל שהתבשל בקדרה, וכתב אפשר שמאחר ובישל על דעת כן נחשב לאחשבי, ואסור.

וכל זה אם יש לו אפשרות להשתמש בקדרה אחרת, או שיש לו אפשרות להגעיל את הקדרה, אבל אם אין לו אפשרות אחרת, וכל מטרת השימוש שלו הוא רק כי צריך קדרה לבשל, באופן שיש ודאי במה שמתבשל ס' כנגד האיסור הבלוע, כגון שתחלה ניתז רק קצת שמן אסור וכדו' על הקדרה, מותר לכתחלה לבשל בקדרה [כמבואר במשב"ז סקט"ז].

ואפילו לפגום אח"כ מבואר בשפ"ד [סימן צ"ה סקכ"א] שדינו ככל כלי שבלוע בו איסור אינו ב", שלכתחלה אסור להשתמש בו, דגורין אטו ב", אבל ברע"א שם חולק שרק באינו ב" גזרו אטו ב", אבל אם פגמו את האיסור שבלוע בסיר, מותר להשתמש בו, דלא שייך לגזור אטו ב".

וביותר שאפי' לקחת איסור ולקלקל אותו לגמרי עד שיפגם מאכילה כדי להתירו באכילה, אסור, [כמבואר במשב"ז סימן פ"ד סקכ"ג], וכן לערב מאכל אסור בתוך מאכל שמתבשל, באופן שודאי שהאיסור יפגום את המאכל, ג"כ אסור. [כמבואר במשב"ז סקט"ז].

ואפי' אם בלוע בסיר רק איסור דרבנן, כגון שבישלו בו ירקות של שביעית, ג"כ אסור להשתמש בו אפי' אחרי שכבר עבר מעל"ע [כמבואר במשב"ז סקט"ז, דלא כהט"ז סימן קל"ז סק"ז]. וכן אם רק מסתפק אם בשלו בסיר בשר לא כשר, או פירות של ערלה וכדו', וכבר עבר מעל"ע, ג"כ אסור להשתמש בו [כמבואר ברע"א סימן ק"ג סק"ה].

יד. אולם שמחות, ישיבות, מסעדה, שניתז על הקדרה הפשרית שלהם קצת חלב.

1. האם מותר להם להמשיך להשתמש בקדרה לבשרי.

2. וכן משפחה גדולה שגלגל קצת מהמרק או מהטשולנט הבשריים, על הפלטה של שבת מתחת לדוד של המים,

האם יכולים בשבת הבאה להשתמש במים מהדוד לקפה עם חלב, מטרנה, וכדו'.

3. האם יש חילוק אם רוצה להשתמש בקדרה של האולם תוך מעת לעת, או רק אחר מעת לעת.
 4. וכן מי שניתזה לו טיפה של חלב רותח ע"ג מחבת טפלון גדול בשרי רותח, שא"א להגעילו, האם יכול להשתמש בו.
 5. מה הדין אם לקח מגמ"ח של סירים גדולים, או סירים קטנים, מיוחדים לשמחות, ובעל הגמ"ח אומר לו שבבישול הקודם ניתז על הסיר קצת שמן של שביעית שעבר עליו הביעור.
 6. האם שונה הדין באופן שבשימוש הראשון ניתז עליו יין של ערלה וכדו', והוא יתן טעם פגום במאכל שאמור לבשל בבישול השני.
 7. בכל האופנים הנ"ל, כשרוקנו את הקדרה מהמאכל שבה רק אחרי שנצטנן, או בעודו רותח, האם מותר לבשל בה שוב או רק להכניס בה מרק קר שישתה בה יותר ממצת לעת.
- [ס"ז, ט"ז סקט"ו, משב"ז שם, ש"ך סקכ"ג, שפ"ד שם, חכמ"א נ"ב, י', בינת אדם מ"א, חו"ד חידושים סק"ח, בית מאיר, יד יהודה קצר ל"ז].

יד. דעת המחבר שכל שתשמישו בשפע ולא יבוא לידי איסור, גם כאשר יש בו בליעות של איסור, מותר להשתמש בכלי להיתר, אבל הט"ז והש"ך חולקים ע"ז, ולדעת הט"ז גם בכלי גדול שלעולם יש ס' כנגד הטיפות איסור שניתזו עליו, אם ניתז עליו איסור דאורייתא, רק בצירוף שהבליעות שבדופני הקדרה כבר אינם ב"י שפוגמים את המאכל מותר להשתמש בהם לתשמיש בשפע. אבל בפמ"ג חולק, שאם בלוע בקדרה איסור דאורייתא כזה שבמהותו אינו פוגם את המאכל, אלא שכל הסיבה שהוא נטל"פ זה כי הוא כבר אינו ב"י, בזה אפי' שלעולם יש ס' כנגדו, אסור. אבל אם נבלע בקדרה איסור כזה שמצד עצמו פוגם את המאכל שמתבשל בכלי, אפי' אם האיסור נבלע בכלי קטן שלפעמים אין ס' כנגדו, מותר להשתמש בו באופן שודאי יהיה ס' כנגדו¹.

ובבינת אדם כתב, לענין דוד של שבת שגלש תחתיו קצת מהטשולנט, שלהשתמש בדוד בשבת הבאה ללא הגעלה לקפה עם חלב, מאחר ולעולם תשמישו בשפע וזה רק ספק האם הטיפת חלב נכנסת לבפנים, אפי' שהוה נ"ט בר נ"ט לכתחלה שאסור, בזה אפשר לצרף דעת הסוברים שתשמישו בשפע מותר לכתחלה.

¹ ובאופן שאין ס' כנגדו אבל ודאי יפגום על המאכלים כתב באגרו"מ הנ"ל שלכו"ע לא מהני.